

Vejby-Tibirke årbog 2000

Udgivet af Vejby-Tibirke Selskabet 2000

© Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt med Vejby-Tibirke Selskabets skriftlige tilladelse. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Tryk:
BM Grafik Aps.
3210 Vejby · Tlf. 48 70 52 00

Layout, sats og reproduktion:
WICTOR grafisk produktion
www.wictor.dk · Tlf. 4826 1848

Oplag: 1000 eksemplarer
ISBN 87-88319-22-9
ISSN 0108-2906

Redaktion:
Niels Jørgen Larsen og Stig Olkjær

Omslagsillustration: Lumskebugt hytten ved Murgangsdalen på Suess-Land. I baggrunden bastionen Kongeborgen - 27/7 1970. Tuschtegning på papir af Kaj Walther. Ca. 31 x 18 cm.

Forord <i>Af Niels Jørgen Larsen</i>	5
Kaj Walther <i>Af Niels Jørgen Larsen og Stig Olkjær</i>	7
Kunst fra Kjædemosehus <i>Af Inge-Margrethe Davidsen og Søren Frandsen</i>	35
Ove Kunerts sagn om Tisvilde <i>Af Karl Erik Frederiksen</i>	45
Tisvildelejes trobadur <i>Af Niels Jørgen Larsen</i>	49
Ekko fra dengang <i>Af John Kofoed Larsen</i>	53
Strandens vogtere i Tisvilde <i>Af Michael Pers</i>	57
Vejby-Tibirke Selskabet <i>Bestyrelse / Adresser / Æresmedlemmer</i>	71

Forord

www.dit og www.dat. Cyperspace, virtual reality og hvad det alt sammen hedder. Der er sat ny dagsorden for vor forjagede hverdag, hvor computeren tændes samtidig med kaffemaskinen, om morgenen.

Vi ænser ikke naturen, som stormer forbi udenfor vores vinduer og river træer og traditioner op med rode. Jo, vi læser det på "nettet" som fyren i TV-reklamen, der ser vejrudsigten på den bærbare i stedet for at kikke ud af vinduet...

Meget er forandret i det Computerens År 2000, men noget er fulgt med fra det gamle århundrede - bl.a. Vejby-Tibirke Selskabets årbog. Hovedhistorien i denne årbog er et møde med maleren m.m. Kaj Walther, der modsat vi moderne mennesker gennem et langt liv har givet sig tid til at iagttage sine omgivelser, nyde dem, fordybe sig naturens fænomener, i litteraturen, i musikken. Og ikke mindst reflektere over det set, læste og hørte.

Det kræver evner, men især mod til ikke bare at følge strømmen. Man må både beundre og misunde det liv, Kaj Walther har levet, skønt det langt fra har været den berømte dans på roser.

Årbogsredaktionen ønsker Selskabets medlemmer god fornøjelse med årbogen, der desuden rummer historien om hidtil ukendte arbejder af Ove Kunert og fortæller om den seneste indsats for at redde kunstværker fra Kjædemosehus for offentligheden. Mikael Pers beretter om strandfogedvirksomheden gennem årene, og vi kommer op til den nyere tid med en præsentation af musikeren bag udgivelsen af CD'en Åh Tisvildeleje John Kofoed Larsen.

Juni 2000 – Niels Jørgen Larsen

Stille dage i Tibirke med Grønland i tanke og pensel

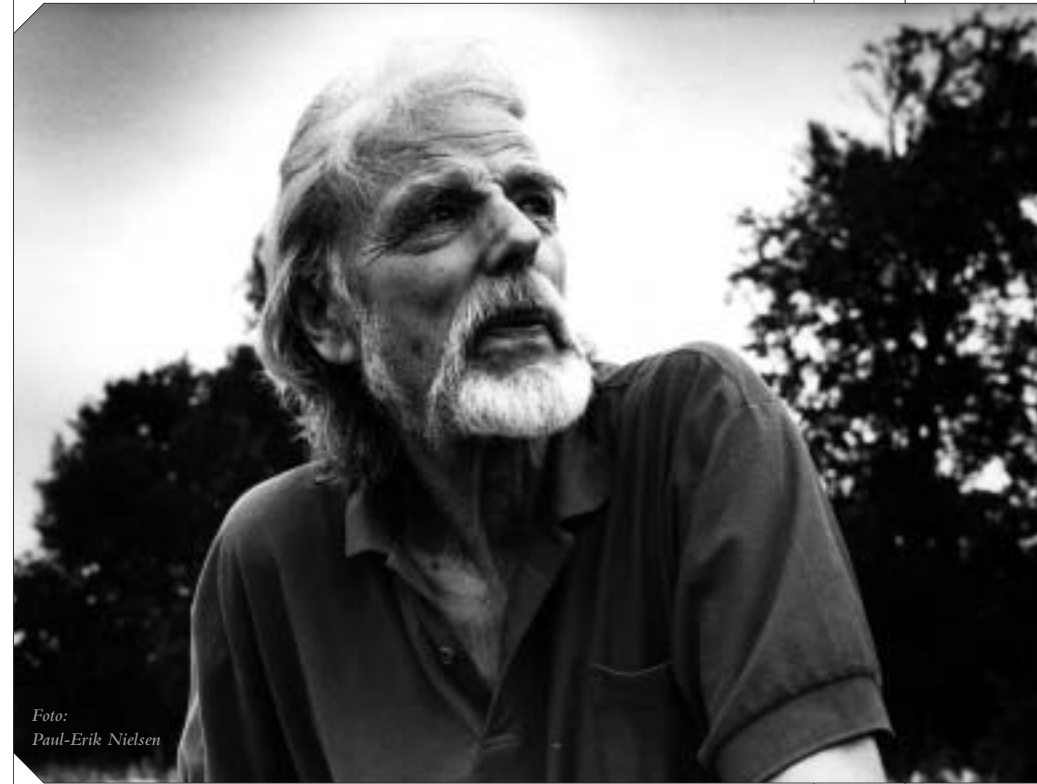

Foto:
Paul-Erik Nielsen

Af Niels Jørgen Larsen og Stig Olkjær

Da Gud var færdig med at skabe verden, lå Grønland som en enorm, rå stenbunke oppe under polen.

Fra glasgrønne gletchere drev det iskolde smeltevand nedad lodrette fjeldsider, der fra svimlende højder styrtede sig i de bundløse fjorde, hvis mørke vand sribedes af rygende sne.

Ude fra det stortgrå polarhav, hvis bølger var spættet af drivisens konfetti, nærmede den første brune frosttåge sig de kyster, som den i al fremtid skulle befamle med sin lammende kulde, og svide med sin ætsende ånde. Over det hele hang et lavt skydække, mørkt af hujende storme og drivende regn.

Så skete det, at Skaberen gennem en rift i skydækket fik et glimt af dette nådesløse land. Han kom til at tænke på de arme mennesker, som engang skulle leve dernede: »og han ynkedes inderligt«. Men alt lys og al livgivende varme var allerede fordelt på den rullende jord. Men for at stråleglansen fra hans skabervælde også skulle nå disse øde strande, brød Herren en lille stump af Edens Have og lagde den forsigtigt ned på Østgrønlands kyst ved det vand, som engang skulle kaldes Rudis bugt på 73 grader nordlig bredde. Derfra skulle solen i korte sommeruger i al evighed stråle og kaste sit velsignede lys over det mishandlede land.

I dette lille stykke paradys, som nu lå og lyste som en grøn ædelsten i mørket dernede, levede den glødende sol, det hviskende græs, det bløde, lysende mos, revlingen og den tålmodige, ydmyge polarpil. Selv ikke muntert flagrende sommerfugle manglede, ligesom også et par store humlebier lod deres sommerdovne brummen lyde. Men Djævelen var, som vi ved, allerede dengang på spil og fik listet sin onde vilje ind i Vorherres milde skaberværk. Han sørgede for, at et par hidsigt surrende spyfluer og en flok syrligt summende myg for al fremtid skulle forbitre tilværelsen for mennesker og dyr i den østgrønlandske sommers paradys.

KAJ WALTHER

»De himmelske græsgange på 73 grader nordlig bredde«

Grønland blev mit halve liv, siger Kaj Walther, og det fornemmer man tydeligt af ovenstående tekst, der er indledningen til en af hans artikler om det store land i nord fra et af de talrige togter. Den anden halvdel af Kaj Walthers liv kan man sige blev Tisvilde og Tibirke med skoven og stranden. Årbogsredaktionen satte Kaj Walther stævne i hjemmet gennem mere end 50 år på Tibirke Bro en lørdag formiddag i januar. Det blev halvanden times fascinerede fortælling, der løftede flige af et begivenhedsrigt og varieret livsforløb.

Det har været et ønske gennem flere år at få en artikel om Kaj Walther i årbogen, men projektet blev udsat pga. sygdom, og der er så meget at berette om, at han - som han selv konstaterer - ikke ville vide, hvor han skulle begynde og hvor han skulle slutte. Vi valgte at begynde ved hans ankomst til Tisvilde og næde siden rundt om en speciel opvækst, svære ungdomsår, mødet med hans livs kærlighed, besættelsestiden, virket som livredder, underviser og foredragsholder, kunsten og selvfølgelig Grønland.

Adopteret af et par damer

Kan du huske din første dag i Tisvilde?

-Ja, ja. Jeg tror det var i 1935 eller 36. Jeg kom herop og vidste ikke en pind om det hele, men jeg havde ikke været her en uge, så var jeg klar over, at her skulle jeg være resten af mit liv. Her skulle jeg aldrig væk fra igen. Men det var jo primitivt. Somrene var jo dejlige, jeg var ung og endelig var der noget, der kørte, så jeg brugte lidt for mange penge. Der var kolde bajere og dejlige damer. Den fik hele armen! Jeg skulle rigtig nyde det, så vinteren den blev streng. Jeg boede i gamle Peter Hansens vaskehus nede ved stranden. Det lejede jeg for 10 kr. om måneden. Og jeg frøs, hold da op hvor jeg frøs! Det var en barsk vinter, nordenvinden stod lige ind, og jeg havde ikke rigtig råd til fyring. Alligevel var jeg så lykkelig - nu havde jeg fået mit eget liv, nu skulle jeg selv skabe noget, så jeg var glad og lykkelig.

Kaj Walther er født i Odense den 22. april 1916. Han har aldrig kendt sine forældre, blev efter få måneder anbragt på et børnehjem i Horsens og kom siden til København, da han blev adopteret af »et par damer«, som han siger. Ved et lykkeligt tilfælde havnede han i Tisvilde med tjans som livredder, og herfra udviklede det hele sig:

-Jeg elsker det sted heroppe! Jeg kan huske, da børnene var små, man gik op i Hegnet. Jeg stod og malede og børnene rendte og legede omkring mig. Det var vidunderligt. Dengang var der jo lidt mere stille heroppe. Om vinteren var der fuldstændigt dødt. Der var meget få landligere. Her var en idyl uden lige. Vognmændene havde heste dernede, her duftede af hestegødning, her var en lille fiskehandel, det var et yndigt sted. Der var mange forretninger. Folk bliver forbavsede, når de hører at Magasin du Nord og Schous Sæbehus havde udsalg i Tisvildeleje.

Hvornår begyndte dit kunstneriske virke?

-Da jeg var 11 år, tror jeg. Jeg boede i Charlottenlund, og der hvor Gentofte rådhus er i dag, lå en gammel gård (Maltegaard). Der var mødding ud til Bernstorffsvej dengang, det var primitivt. Gården brændte, og jeg cyklede hen med en lille tegneblok og malede branden. Jeg har altid ville tegne og male, men det var sent jeg kom igang med det rigtigt. Jeg havde ingen, der kunne støtte mig.

-De jeg boede hos - jeg er adopteret af et par damer - var meget fattige og kunne ikke forstå, at man ville være maler. Det var forfærdeligt, noget med druk og damer! De var meget religiøse og havde forestillet sig, at jeg skulle være præst eller degn eller lærer. Jeg lærte at spille orgel, så jeg kunne blive organist.

-Men da jeg voksede op og blev et stort brød, brast alle de illusioner meget hurtigt. Da jeg var færdig med gymnasiet (gik ud af Ordrup gymnasium efter 2.g., red.) tog jeg ud at sejle. Det var det eneste man kunne, der var enorm arbejdsløshed. Jeg havde ingen familie, kendte ikke mine forældre. Det blev nogle forvirrede år.

Fra bums i København til svømmelærer for Susse Vold Arbejdsløsheden var ikke mindre, da Kaj Walther atter gik i land:

-Det endte med at jeg gik som bums inde i København, var meget langt nede. Bumser dengang i byen var ikke som i dag. Vi gik ikke rundt med bajere i hånden. Vi var virkelig outcast, og politiet var altid på jagt efter os, skønt vi ikke var spor kriminelle. Når vi var trætte og sad på en bænk på Rådhuspladsen, kom de og jog os væk. Det var en grim tid, men så skete der nogle heldige ting for mit liv, og det endte med, at jeg af mange veje kom herop som livredder.

Unge Kaj Walther fik et tip om, at man kunne tjene en krone i timen som garderobehjælp på Bellevue.

-Det var udmærket dengang. Ovre på gammel Bellevue kunne man købe biksemad og en øl for et par kroner. Men vi havde ikke noget sted at bo. Jeg prøvede at gå ind i Dyrehaven, men det var koldt sådan en sommernat, så det duede ikke. Men på Bellevue var de »fingre«, hvor folk skiftede tøj, forbundet med en lang længe, hvor vi havde liggestole og badekåber, vi lejede ud. Jeg fandt ud af, at jeg kunne tage hasperne af nogle små vinduer oppe i loftet. Når alle så var gået listede jeg ind, satte to liggestole sammen og tog et par badekåber. Så var den hjemme! Det gik godt nogen tid, men pludselig en nat vågner jeg ved, at der står en mand med en hund og lyser mig i ansigtet. Det var inspektør Jensen, flink mand:

»Hvad i alverden laver De her,« spurgte han.

Jeg sagde som det var, at jeg ingen steder havde at være.

»Det kan vi ikke have. De er en pæn ung mand, De er kultiveret, De taler sprog. Jeg har fået at vide, at de søger en livredder i Tisvilde, og jeg har set, at De svømmer godt. Nu kan De tage deres livredningsprøve her, så kan De komme derop og blive livredder.«

-Det var et mirakel. Det vendte mit liv, og det er jeg ham dybt taknemmelig for.

Det var vel ikke meget, man tjente som livredder dengang?

-Jeg havde 600 kr. om måneden kan jeg huske, Men det var jo ikke som i dag. Det var fra otte morgen til seks aften, og jeg skulle holde stranden ren, pille papir op. Der var ikke noget at sidde på sin rumpe, men så fandt jeg på at tage svømme-elever. Jeg har altid været meget glad for at undervise.

-Susse Vold fik en svømmeprøve hos mig. Det er morsomt at

tænke på i dag, at hun blev en af de smukkeste kvinder i Danmark. Hun var en lille, tynd, knoklet, genert pige. At hun blev en så dejlig, smuk dame. Ungerne hang jo altid hos mig, vi havde det rart sammen. Der var et søskendepar, Jørgen og Mette Kofoed (Bjørnsen), to dejlige unger. Jørgen blev skudt af tyskerne under besættelsen, lige før befrielsen.

Kaj Walther har også givet Marlene Schwarz svømmeundervisning, så han havde fine folk i sit brød! Han udviklede sin egen pædagogik og lærte også de totalt vandskrække børn at blive fortrolige med det våde element. Det var i det hele taget et alsidigt virke, hvor samaritertjeneste var en del af jobbet også.

-Vi havde forskelligt grej i redningshuset. Forbindsstoffer,

karbogenapparater som man troede på dengang, og kanyler og sprøjter, som jeg selvfølgelig ikke måtte bruge, men det var hvis der var en læge tilstede. Hvor parkeringspladsen er i dag var der

Kaj Walther demonstrerer »Holger Nielsen metoden« på stranden. Forståeligt at han fik tilnavnet Tarzan. Foto fra ca. 1940

teltlejr. En dag kom en ung mand, den ene tå var frygteligt læderet, skåret halvt af. Det kunne jeg ikke lave, men jeg kunne stoppe blodet og sende bud til lægen. Han havde skåret foden på en brødmaskine i teltet!

Om vinteren gik tiden der sidst i 1930'erne med at male - og med at prøve at skaffe nogle penge.

Mødet med Strit:

en hastig beslutning, og et lykkeligt giftermål

-Jeg blev gift meget hurtigt. Det var den anden sommer, efter sommeren, der var næsten ingen mennesker på stranden. Så kom der en dejlig pige gående. Hun skulle have tændt en cigaret, og spurgte om jeg havde en tændstik. Det havde jeg, vi kom i snak. Hun var smuk, klog, morsom, havde en god replik, hun var velbegavet. Hun skulle ind og læse på universitetet. Vi havde 14 dejlige dage sammen, så rejste hun til København, ferien var forbi.

-Her oppe boede en fru Henriques, hendes mand var søn af Fini Henriques, han var også violinist i det kongelige kapel. Hun var direktrice i en afdeling inde på Bo (i dag Illums Bolighus). Hun fik interesse for mig og spurgte om jeg havde lyst til at udstille i deres lokale ud mod Strøget. Det var jeg lykkelig for. Vi lavede en fin udstilling, dengang var det meget moderne med at have en til at spille ved åbningen. Jeg kendte Egil Harder, og han kom og spillede et par timer mod at få et lille billede.

Ved ferniseringen stillede så pigen fra sensommeren i Tisvilde.

-Vi kaldte hende altid Strit, hun hed Estrid. Hun var smart, byklædt osv., stor hat, så dejlig ud. Da vi var ved at lukke, spurgte jeg om hun ville med ud på Nørrebro, hvor jeg skulle afleverere en tegning. Vi gik ind på Runddelen, hvor jeg kendte tjeneren Kaj. Vi fik et par bajere og snakkede 2-3 timer. Jeg var klar over, at den pige måtte være sagen. Så på et vist tidspunkt kiggede jeg på hende og sagde: »Må jeg spørge dig om noget, vil du gifte dig med mig?« Så sagde hun: Ja!!

-Det var noget af et frieri! Hun vidste hvor elendig min økonomi var og det hele. Så kaldte jeg på tjeneren Kaj og spurgte ham: »du hvordan bliver man gift?«

»Det skal jeg sige dig, Walther. Du går ind på rådhuset, ik'. Så går du til højre, der er en dør, der går du ind og der får du alle papirerne og bliver gift, ikke. Og ovre på den anden side, der er en anden dør, der går du ind og bliver skilt, ik'!«

-Jeg sagde tak skal du ha' Kaj! Vi tog ind til Københavns Rådhus og blev gift. Jeg kan huske, at jeg måtte låne penge af en gammel skolekammerat til bryllupsrejsen med Gribskovbanen. Jeg havde ikke penge til andet! Den eneste gang jeg har fortrudt det, var morgenen efter. Jeg vågnede, Strit lå og sov. Jeg tænkte, hvad er det du har gjort? Du har taget en klog og sød pige op, hvor du ingenting har. Jeg havde en gammel madras, der var sat udenfor et hus, en af de forfærdelige spiralmadrasser, som stod på to Richs-kasser. Det var den rene elendighed. Men vi fik et dejligt liv, hun var dygtig, hun var klog, hun var skarp. Hun var mig en stor støtte. Hun var bohemen i vores liv. Hun havde mod, det havde jeg ikke. Jo, fysisk mod, men jeg følte, at jeg ikke var noget værd overfor folk, krøb jeg i et musehul. Men hun kunne svare på tingene. Jeg må fortælle en episode, som siger alt om hendes karakter og styrke:

-Der lå den gamle Thorup kro, meget spændende sted. Der boede mange fra det kongelige kapel ude på Hals. Værtsparrer Manggaard var meget kunstnerisk interesserede. Nogle spillede, nogle sang. Det var et henrivende sted på sommeraftener. En sommer boede en ven, Mogens Brems, han var harmonikaspieler, hos os nogen tid. En vidunderlig dag, fuglene synger, raklerne drysner ned. Så siger Mogens: »Kunne I tænke jer, Strit og Walther, at sidde ude i haven på en kro, i skyggen med nogle kolde bajere, hvor dråberne løber ned af flasken...«

Så siger Strit: »Det kan vi godt. Du tager harmonikaen med og Walther kan godt synge Mandalay og sådan noget. Vi kører derover ved frokosttid og spørger om vi må optræde lidt, så går jeg rundt med en talerken.«

-Den første hun besøgte var en mand, der sad alene ved et bord. Han havde fået den helt store frokost og sad med en flaske cognac og stor cigar og lod til at nyde livet. Strit tænkte, at det var det rette sted at starte. Hun gik hen til ham med sit smukke smil og sagde: »Kunne De tænke Dem at bidrage lidt til musikken?« Han så op på hende, tog sin cigar og dryssede aske på underkoppen! Strit sendte ham et strålende smil og sagde: »Tak skal De have« - og hældte asken ned i hans jakkelomme! Sådan gør man...det er fornemt!

Strit ændrede hele Kaj Walthers liv, og det var altid hende som solgte hans malerier. Det var svært for ham på mange måder, da Strit døde i 1977.

De første år tog det unge par, hvad de kunne få af jobs for at tjene penge. Ved påsketid tog de til en pensionat i Hornbæk, hvor Kaj Walther arbejdede i køkkenet og Strit var stuepige. Om vinteren tegnede Kaj Walther julekort med tusch. I julemåneden tog de til byen sammen, de kendte nogle restauratører, Walther sad om aftenen og tegnede, mens Strit gik rundt og solgte julekortene. To vintre tegnede han også kort i Bolighuset, og det

Kaj Walther konverserer Signe Tvermoes, Siv Tvermoes og Helle Meulenpracht foran den gamle mole på stranden ved Tisvilde.

reddede økonomien. En vinter blev det til 3.000 kort, som blev solgt for 25 øre stykket.

-Her i Tisvilde levede vi på kredit. Vi havde en sort bog hos købmanden og bageren. Der blev skrevet ned, hvad man købte, og når man havde penge, sørgede man for at betale. Der var aldrig noget vrøvl, bare de vidste at vi havde viljen til at betale. Der var mange, der levede på kredit på den måde. Strit var også lærerinde på skolen i nogen tid, vi hutlede os meget godt igennem.

En håndsækning med takt

-Det var en besværlig tid. Først boede vi i lånte huse fordi vi ingen penge havde. Forskellige rare landliggere lånte deres hus ud om vinteren, når det blev påske måtte vi flytte. Vores flyttelæs var fire trillebøje!

I det hus i Lejet, hvor Paul Hammerich og Marlene Schwarz siden har boet, blev Kaj Walther inviteret på middag hos en ældre overlægefrue. Han traf her fru Vagn Jakobsen, enken efter brygger Jakobsen på Carlsberg.

-Meget begavet, dygtig og feteret dame. Hun så hvordan jeg boede og sagde så til mig: »Ved De hvad, Walther. De kommer ikke ud af stedet uden penge. Jeg vil give dem i to år 100 kr. om måneden, så De kan få arbejdsro.« Det gjorde hun så. Det var mange penge dengang. Jeg blev venner med hendes to sønner, hvor den ene, Finn, var ornitolog og forøvrigt senere far til Sanne Salomonsen. En vinterdag nogle år efter, hvor fru Jakobsen var død, kommer Finn og fortæller, at hun har testamenteret mig 5.000 kr. Så kunne vi købe hus.

Det blev huset i Tibirke, hvor Kaj Walther siden har boet.

-Det var primitivt med bræddeloft i stuen og slet ikke noget ovenpå. Det var en håndværker, der havde købt det for at lave værksted. Jeg tror han var lidt »fugtig«, for det brød sammen det hele! Der var ikke vand, heller ikke lys eller afløb. Men vi følte, at vi var blevet millionærer med den kasse. Vi var lykkelige for at

få vores eget hus. Det gav også en vis status dengang. Når man fik hus, var man et ordentlig menneske i forholdet til de lokale. Noget af det, som var værst, da jeg var helt ung herude, var at man snakkede meget om folk. Det gjorde man dengang i de små byer, man skulle have noget at underholde sig med, og det var ikke lige korrekt, alt hvad der kom frem. Men på den anden side mødte jeg nogle mennesker, som var utrolig søde ved én:

-Jeg vil gerne riste en minderune om fru Spiegelhauer, Helge Spiegelhauers mor. Hun må have været et halvt hundrede år.

Landskab mellem Vejby og Mønge.

Olie på lærred 68 x 100 cm.

Signeret Kaj Walther 1974.

Billedet er en gave til Vejby-Tibirke Selskabet fra kunstneren.

Foto: Stig Olkjær

Den første vinter, da jeg stadig var alene, kneb det forfærdeligt med at få noget at spise, men jeg havde en hund. Det skulle man have! Jeg beklagede mig ikke til nogen, men en vinterdag jeg kom gående gennem lejet stod fru Spiegelhauer i døren til butikken og sagde »Walther, har De tid et øjeblik. Jeg skal spørge Dem om noget. Ved De hvad, De har sådan en stor hund, kan den ikke spise noget af vores gamle brød?«

Det var jeg meget glad for, så kunne jeg hente hver dag, og hun vidste jo ganske godt, hvordan det hang sammen. Jeg kendte hende ikke særlig godt, men det er virkelig rørende med folk, der tænker sådan og kan give en håndsækning med takt.

Gartner Frydensberg reddede nok mit liv

Så kom der en krig?

-Så kom der en krig, ja. Inde i København var jeg lidt i lag med en god ven, han var ingeniør og blev senere medlem af Holger Danske. Der var ikke noget at lave herude i begyndelsen. Det første man kunne gøre, var at uddele illegale blade. Så kom der tyskere herop. De holdt til på Badehotellet, her var en farlig leben. De mængede sig med tyskerne derovre og hyggede sig med dem over en kop kaffe. Det siger jeg ikke for at smæde nogen. Jeg tror ikke de anede, hvad der var foregået i Tyskland. Det vidste folk herude ikke, så jeg vil ikke bebrejde dem. Jeg vidste det fra min tid i København, hvor jeg havde truffet nogle kommunister, og jeg havde været som sømand i Tyskland og set den forfærdelige marcheren og slåen på trommer dernede.

-Det gik lystigt til på hotellet, men tyskerne kunne mærke, at vi var nogen, som vendte ryggen til og demonstrativt ikke hilste på dem. Der var nogen nede på lejet, som var virkelig kompromiterede, syntes vi. Der skulle males hagekors på deres huse. Vi havde forelagt det for København og fortalt om deres meritter, og det var helt i orden. Jeg kunne ikke gøre det, jeg var alt for let genkendelig, så jeg fik fat i to - bl.a. Jørgen Kofoed, som nu var blevet en ung mand - jeg skaffede tjæren fra købmand Ibsen på

Salgårdshøj, som også var modstandsmand. De fik så malet hagekors. Vi boede om sommeren hvor Skipperstuen nu ligger. Der havde jeg udstilling. Kl. fire om morgenen buldrede det på døren: Raus!

-Der stod en lille, undskyld jeg siger skiderik, af en sergent eller korporal med to soldater med maskinpistoler. Ud! Så blev jeg stillet op ad væggen ved hotellet, de fortalte mig, at jeg var kommunist og modstandsmand og havde malet hagekors. Så smurte han mig et par flade øretæver, det var så nedværdigende! Jeg kunne dengang med venstre hånd have slået ham ihjel. Som ingenting have brækket ryggen på ham. Det var ydmygende, når man står med to sådan mausere i maven gør man ikke meget vrøvl. Så trak det op til at blive alvor. Hvis jeg ikke fortalte som det var, ville de køre mig ind i Dagmarhus, så skulle de nok få mig til at tale. Det var vi bange for alle sammen, vidste ikke hvor meget vi kunne holde til.

Men så sker der et mirakel. Gartner Frydensberg skulle på grønttorvet og kommer gående tidligt om morgenen.

-Han var en mærkelig mand, meget kultiveret på sin vis, meget vidende, der gik rundt som en snavset gartner. Han handlede med tyskerne, men havde ikke omgang med dem. Han skulle tjene penge, solgte vist også grise til dem og talte tysk: »Was machen Sie mit dem Maler?«

Ja, jeg var kommunist osv. Så sagde Frydensberg: »Nej, ved De hvad. Det er en stor misforståelse, han er kunstmaler. Kunstnere kan have deres idéer, men han er alt for optaget af sit maleri, så det er gal adresse.« Tænk engang: det rettede han sig efter den lille tysker. De kendte ham godt. Det var rart for mig...

*Brandbælte i Tisvilde Hegn.
Tuschtegning*

Da krigen var forbi røg Frydensberg ind og stå ret fordi han havde solgt de grise osv. Da havde jeg den glæde at kunne fortælle, at han ikke var tysk-sindet, og at han havde hjulpet og og måske reddet mit liv dengang.

Igen oplevede Kaj Walther sin kones enorme konduite, mens han stod udenfor huset med hænderne i vejret:

-Vi havde en lille brændeovn, og pludselig buldrede røgen op af skorstenen. Vi havde lige fået en sending illegale blade.

Redningsdåden ved Vejby Strand

I november 1941 fik Kaj Walther stor opmærksomhed for sin redningsdåd i forbindelse med en stranding ud for Vejby Strand. En galease gik på grund ved Salgårdshøj.

-Strandfoged og det hele var derude, men de kunne ikke ramme skibet med deres redningsraketter. Tidlig om morgenen kom Knud Frydensberg og hentede mig - måske kunne jeg hjælpe. Jeg cyklede derud i modvind, det var i november og blæste ad h. til. Da jeg kom derud, kunne jeg se, at skibet satte

Kaj Walther i sit atelier i januar 2000.

Foto: Stig Olkjær

Et af Kaj Walthers karakteristiske motiver fra opholdene i Grønland.

Olie på lærred. Foto: Stig Olkjær

sig og var klar over, at der ikke var længe igen før de måtte i vandet. Det var en far og en søn. Der var ikke andet end at svømme ud og hente dem. Jeg vidste hvad det drejede sig om, mens jeg løb ned af skrænten smed jeg al tøjet. Strandfogeden råbte, at jeg skulle have tov med, men nej, så ville jeg drukne. Jeg svømmede derud og fik dem ind. Det gav en masse omtale, jeg fik redningsmedalje og audiens hos kongen.

Bagefter fulgte nogen polemik ved søforklaringen, men her kunne de lokale fiskere fortælle, at de to ikke var blevet reddet uden Kaj Walthers indsats.

-En mand skrev til mig, om jeg ikke kunne male episoden, men det kan man ikke, og når jeg er blevet spurgt om det ved foredrag har jeg sagt, at det vil jeg ikke snakke om. Dette er første gang jeg omtaler det.

I dagene efter befrielsen havde Kaj Walther sit at se til. Han var i Vejby med til at holde en gruppe tyskere, der var på vej mod Hornbæk, tilbage til der kom forstærkninger fra Hillerød, og han husker også en skud-episode tæt ved hjemmet på Tibirke Bro, hvor man lavede vejspæring for at stoppe en lastbil med tyskere og måtte gribe til våben, da bilen kørte videre. Det viste sig, at der med i bilen var danske officerer, som siden måtte stå skoleret.

Kaj Walther byggede et beskyttelsesrum i baghaven. Man vidste ikke om en mulig invasion ville komme denne vej.

-Det var en spændende tid, men godt at få den overstået. Men man mødte mennesker, som det viste sig, man kunne stole på.

Kaj Walther erindrer også fra krigens tid en mærkelig mand, Breddbjørn, der på en måde havde forbindelse til tyskerne. Bl.a. fik han hjulpet en søn af en af Walthers bekendte ud af fængsel. Breddbjørn, der havde arbejdet i Rusland før revolutionen, var gerne i selskab med sin flok af store hunde. En dag under krigen satte Kaj Walther en spand vand ud til hundene, og det rørte virkelig Breddbjørn. Så meget at han var klar til at gøre Kaj Walther en tjeneste. Chansen kom efter krigen, da han skaffede to returbilletter med tog til Holland. Det hele for en spand vand!

Modeljob for Scharff førte til legater

Kaj Walther fortsatte som livredder hver sommer frem til 1958. Nogle år før var der kommet mere gang i maleriet, og han fik et stort legat til San Cataldo i Italien, et kloster syd for Napoli, hvor danske kunstnere og videnskabsmænd kunne få ophold.

-Vidunderligt sted. Hele miljøet indendørs er dansk guldalder, møbler og bibliotek. Jeg fik en måned dernede. Jeg havde købt en motorcykel hos Erik Orth i Rågeleje. Jeg spurgte ham om vi kunne bytte med en motorcykel og et billede plus noget kontant. Så fik jeg en to-takters Jawa, fremragende køretøj. Vi arrangerede, at min kone senere tog toget til Siena, hvor vi mødtes en septemberaften. Så kørte vi rundt i Italien, Tyskland og Østrig og havde vidunderlige to måneder. Nogle gode venner havde vores børn så længe.

I Siena fik Strit syet et par vidunderlige, højhælede sko for 50 kr. hos en lille skomager, der havde dem klar på to dage. Siden besøgte Walther Siena et par gange mere, men sidst var den smukke toscanske by blevet det rene Tivoli med turister overalt.

Midt i 1950'erne tog det kunstneriske virke for alvor en drejning.

-Der kunne jeg pludselig få legater. Før var der ingen, der havde fået øje på mig, og jeg malede heller ikke særlig godt. Men så en dag kom professor Scharff, som boede oppe i Lundene, en vidunderlig maler. Han kom ned en efterårsaften, jeg kendte ham ikke, vidste hvem han var, men havde ikke talt med ham.

William Scharff søgte en model til brug for nogle store fresker på studentergården på Tagensvej.

-Det var jeg lykkelig for. Jeg kom op og stod model for ham i et par år, og det var en stor chance for mig. Der lærte jeg virkelig noget og fik rettet nogle skavanker. Og som det nu er engang i verden, så kunne jeg pludselig få legater. Når han og Riisager og hvad de hed alle sammen skrev under, så kunne jeg få legater. Jeg var altså i Italien og på andre studierejser, det var dejligt. Men jeg har aldrig været god til at følge det op, Scharff

sagde til mig: Nu skal De invitere legatbestyrelserne op til en god middag og sådan noget. Men det er mig så inderligt imod. Ikke fordi jeg er særlig ædel, men jeg kan ikke lide det med, at man skal spise sig til noget, så jeg fulgte det ikke rigtig op, men har da klaret mig udmærket siden. Man skal omtales indimellem, og jeg har da fået megen respons efter at have været på TV eller i radioen.

*Den mere abstrakte Kaj Walther fra de senere år.
Olie på lærred.
Foto: Stig Olkjær*

Grønland blev en livsstil

Nogle år efter Italien-turen - vistnok i 1958 - fulgte den første rejse til Grønland, der som Kaj Walther selv siger blev hans halve liv. De første par somre tog han forskelligt arbejde, bl.a. som kok for søværnet fra halv seks morgen til 11 aften, hvorefter han gik ud og malede under midnatssolen. Det var lidt trættende, og efter 4 år på arbejdsplads på Grønland tog Kaj Walther nogle af sine tegninger og malerier med ind til chefen for søværnet, viceadmiral Thostrup, for at få en fast aftale, om at komme op til »Sirius« på Daneborg for at tegne og male.

-Jeg havde et godt navn fordi jeg havde været en god arbejdskraft deroppe. Han sagde med det samme, at det kunne godt lade sig gøre, og jeg kunne rejse op til Sirius med fly eller skib. Jeg var der tre somre, blev fløjet og sejlet ud, sat ned på kysten

*Et Grønlandsmotiv som Kaj Walther selv er særlig glad for.
Maleriet hænger på Sankt Helene Centret.
Olie på lærred. Foto: Stig Olkjær*

og gik og tegnede og malede fra hytte til hytte. Det var helt vidunderligt. På marinens bibliotek ligger et enormt materiale, over 400 tegninger og akvareller fra de år. Flere af de gamle fangsthytter er væk nu, der er stor historie ved dem. På visse punkter er tegning bedre end fotografi. Det var nogle lykkelige år, og siden kunne jeg rejse med søværnet alt det jeg ville. Jeg var med på mange ture, sejlede hele Grønland rundt og kom overalt på Grønland, fløj med gamle Catalinaer og sejlede med inspektionsskibene.

-Jeg skrev de mange dagbøger, som alle mine gode venner fik kopieret. Nu ligger dagbøgerne også på marinebiblioteket. Jeg holdt meget af at skrive om Grønland også. Jeg boede tre somre hos Sirius-patruljen, og jeg er æresmedlem af Sirius. Det er jeg meget stolt af.

Udover Sirius-tiden er det blevet til adskillige rejser rundt på hele Grønland gennem årene, hvor Kaj Walther tydeligt har fået indtryk af det grønlandske samfunds forandring til det mere negative:

-Sidst i 1950'erne var Angmagssalik stadig en lille dejlig by. Der var jeg på mit første besøg. De fleste grønlandere boede i tørvehytter ude hvor Heliporten er i dag. Der løb deres unger og legede, der gik deres hunde. Søde og rare mennesker. Kom ind om aftenen i kajaker med sæler, de havde fanget. Smilende, dejlige mennesker. Jeg har været der en del gange siden. Sidst jeg var der, det må have været i 1987-88. Der snaktede jeg med borgmesteren. Angmagssalik det er Grønlands største socialkontor, sagde han.

-Når vejret var godt sad de skidefulde og drak. Om vinteren tog de unge til Danmark for at få socialhjælp og

drikke bajere her... Det gør mig så ubeskrivelig ondt, det var så et dejligt folk. Jeg husker de små bopladser, vi besøgte. De søde, glade, smilende mennesker. En af de sidste gange i Angmagssalik så jeg i Brugsen en dreng, som græd. Han fik en ordentlig én på skrinet af sin mor. Det var utænkeligt 15 år før, at en grønlander slog sit barn.

Under et andet af de senere besøg oplevede Kaj Walther en gammel grønlander, som længe tavs betragtede hans oliemalerier. Ved afskeden med det klassiske svage grønlandske håndtryk sagde han så: »Du kender Grønland«. En stor kompliment til billederne.

Kan du sige noget om din specielle kunstneriske inspiration af Grønland?

-Det er jo klart. Det enorme land, ensomheden. Det er ikke det smilende Grønland. Det som tiltaler mig mest er det mørke, det truende Grønland. Det holder jeg meget af.

Det handler et af Walthers seneste billeder også om, og ligeledes det som kort efter nytår blev hængt op i Tibirke kirke.

Hvad har især inspireret dig kunstnerisk her i området?

-I de unge år var det skoven. Jeg rendte altid deroppe og malede. Det er et vidunderligt landskab heroppe, det lyse og lette. Jeg har jo tilladt mig at blive ved med at være impressionist. Det er ikke pænt i dag, det må man ikke, men det generer ikke mig. Mit maleri har dog heldigvis forandret sig meget, heldigvis den rigtige vej.

-Der er mange, der har lavet vidunderlig abstrakte ting. Som Jorn og Carl Henning. Så er der også andre... enhver kan jo sætte sig ned og klatte noget til! Engang ad åre vil man måske savne nogen, der har malet landskabet. Fotografi og film er udmærket, men det bliver aldrig det samme. Der er også mange mærkelige skulpturer, der stilles op omkring. Den foran Helsingørsk rådhus synes jeg dog er dejlig.

-Jeg maler da også abstrakte billeder, og dem sælger jeg sjovt nok meget hurtigt.

Tiden skal nok ordne de, som kommer lettere til tingene indenfor den abstrakte kunst, mener Kaj Walther.

Kaj Walther på Tibirkebro
1985.

Foto: Steen Wrem

Johannes V., Scherfig, Gelsted..og Jørgen Nash

Du har nævnt Scharff, men hvordan har din omgang ellers været med kunstnerne i området?

-Ikke meget. Jeg har altid haft travlt, knoklet løs. Der var Scharff og Haagen Müller, hvor jeg kom lidt. Så var der Lisberg, men vi kom egentlig ikke sammen. Jeg var meget yngre end dem. Jeg havde ikke tid og heller ikke råd til større festivitas, men her kom mange spændende malere herude. Mange af dem respekterede mig ikke, og jeg var heller ikke særlig god dengang. Man kunne have rakt mig en venlig hånd og et godt råd. Det fik jeg af Scharff, og da fik jeg styr på det. Det er uvurderligt, hvad det har betydet for mig.

*Langfredag Eskimonæs Clavering Ø, Østgrønland.
Maleriet blev ophængt i Tibirke Kirke i januar 2000.
Olie på lærred. Foto: Stig Olkjær*

Men ellers var omgangen med de ældre kunstnere begrænset:
-Det var en helt anden generation, og de regnede ikke mig for noget, men jeg har da været hos Haagen Müller og hos Kunert. Men eneste maler, jeg kom sammen med var Kai Sass, Elsa Kai Sass' mand. De boede i bakkerne.

Så har du også mødt Jørgen Nash heroppe?

-Ja, han var en skæg fætter. Han var morsom. Vi lærte hinanden at kende, jeg købte hans digte. Han kørte rundt og solgte et leksikon, prædikede og snakkede. Vi sås ude hos fru Hertz, som

*Dette landskabsbillede hænger på Trongården i Vejby,
hvor Kaj Walther har boet de sidste måneder.
Olie på lærred. Foto: Stig Olkjær*

havde et vidunderligt hus i bakkerne. Hun samlede nogle af kunstnerne, her kom Jørgen også. Nash var fræk som en slagterhund. Han blev turistchef, og det bestod i, at han kørte rundt til alt, hvad der var af værtshuse og kroer med sin familie og prøvesmagte! Det generede ham ikke: »Jaa, vi vil jo gerne smage, hvad I laver af mad her!«

-Han var modig. En sommer skulle han leje huse ud. Også vores, da vi kendte hinanden. Så kom der nogen ned for at se på vores hus. Ja, der stod i annoncen, at der var stor naturpark - det var ukrudtet...

-Han fik en mægtig karriere, han var så venligt at sende mig den første bog han skrevovre fra Sverige. Hans søn bor heroverfor. Han legede med min søn. Det er mærkeligt som tiden går. Nu er han en stor, midaldrende mand. Carsten hedder han.

På et tidspunkt boede billedhuggeren Jean Gaugin, søn af den rigtige Gaugin, på Barritgård i Vejby Strand, og det gik livligt til derude.

-En jeg også snakkede med engang imellem var Gelsted. Jeg kendte en forfatter, der hed Sigvard Lund. Han var kommunist, han havde sommerhus her. Der kom Gelsted meget, han var et yndigt menneske, Gelsted. Næsten altid skidefuld, men hjernen kørte! Her var ikke nogen fuldemandssnak. Han var højt begavet, meget vidende. Aksel Nygaard, forfatteren, kom også meget heroppe. Han skrev det dejlige digt om Tisvilde Hegn. Det er ikke mange, der kender det, men det er så smukt. Jeg læste det bl.a. som afslutning på et foredrag i Vejby-Tibirke Selskabet.

Poul Reumert sank sammen

Et andet dejligt digt er Seedorfs »Endnu i nat«, som Kaj Walther anvendte, da han modtog kommunens turistpris for nogle år siden.

-Jeg har truffet Seedorf og Spindevinde. Johannes V. Jensen har jeg truffet én gang hos fru Hertz. Han sagde ikke meget, var meget lukket, når der kom nogen han ikke kendte. Havde den

stramme holdning overfor en ung fløs som mig. Ham ville jeg gerne have snakket med. Scherfig har jeg mødt et par gange, men der sprang ingen gnister mellem os. Han var bragende venstreorienteret, men jeg omgikkes nogle af de pæne mennesker, det har måske ikke passer ham. Jeg kunne tydelig mærke, at han ikke kunne lide mig.

-Der kom mange mennesker, hvor vi havde udstillingen. En dag i den stille time, da klokken var seks og alle var hjemme og spise på pensionaterne. Så kom Poul Reumert gående! Elegant som sædvanlig i meget elegant tøj. Han var mindre end jeg troede. Han var meget høflig:

»Er det maleren? Må jeg ulejlige Dem og se Deres ting?«

Så gik han ind og kikkede.

»Unge mand, har De set den film, der går...Moulin Rouge? Den må De se. Den handler om Toulouse Lautrec«. Han fortalte om det i tror jeg 5-10 minutter. Og ved I hvad - han stod og skrumpede ind og agerede vanfør. Han sank sammen, så optaget var han af det... Spændende at møde sådan et menneske.

De lokale, undervisning og foredrag

Dit liv heroppe har jo været en sær blanding af kunstnere, landligere og lokalbefolkningen?

-Lokalbefolkningen har jeg ikke haft meget med at gøre fordi jeg altid havde travlt. Fiskerne var specielle, da jeg var ganske ung. De sagde jo ikke for meget. Deres mening fik man sjældent at vide. De sagde ja og amen til alting og snakkede, som var man en vældig flink fyr. Når man så gik, fik man en ordentlig gang røg! Det skal ikke opfattes nedsættende, tværtimod det er trist folk mister deres karakteristika efterhånden. Man skulle »simle«, som Scharff sagde. Han boede her i sin barndom og kendte befolkningen: »De skal huske at simle,« sagde han. Hvis De nu er rigtig nordsjællænder og skal låne en stige, går De over og siger »Goddag Peter Karlsen, hvordan går det. Jo, det går meget godt. Hvordan...har koen kælvet endnu? Nej, og hvordan

står kornet? Og så når man har snakket fem minutter, siger man, hør jeg kunne vel ikke få lov at låne en stige. Man skal liste sig ind på tingene. Tiden skulle jo gå med noget, så fik man lidt underholdning der også.

Kaj Walther kom dog i kontakt med lokalbefolkningen først via sprogundervisning, som siden udviklede sig til en omfattende foredragsvirksomhed.

-Da krigen var forbi tænkte jeg, at nu skal folk nok ud at rejse. Jeg ville undervise i sprog, tysk og engelsk. Det har jeg lov til at prale af: Jeg mestrer at tale sprog. Hvis jeg var i Italien en måned, kunne jeg snakke sproget. Det er ikke pral, det er rigtigt. Jeg lapper det i mig. Skulle jeg have været en velhavende mand, skulle jeg have studeret sprog...

Efter et biluheld måtte Kaj Walther stoppe sin foredragsvirksomhed.

Det gav mere tid til at male.

Foto: Stig Olkjær

-Jeg satte en annonce i Helsingør avis, som var på fire sider dengang. Af kommunen fik jeg lov til at låne en klasseværelse i Tisvilde og Vejby. Eleverne gav vist 5-10 kr. om måneden. Det var fornøjeligt, mange af de mennesker havde ikke haft en særlig god skolegang. De kom virkelig af trang til at lære noget. Det første var, at de var generede overfor hinanden, når de skulle lære de mærkelige lyde. Jeg måtte forklare dem, at vi gerne måtte le og more os over hinanden. De skal vi alle igennem, og det løsnede op.

Der kom også bud fra Helsingør, om han kunne tænke sig at undervise der. Siden blev det sat i system under aftenskolerne, og her begyndte Walther at få travlt. Han blev siden fast knyttet til Pensionisthøjskolen. Her holdt han det første lysbilledforedrag efter et første besøg på Grønland i 1958, og det udviklede sig gennem årene. På et tidspunkt havde han 16 forskellige foredrag at turnere med, om Grønland, Tisvilde, Nordsjælland, København, om historiske personer.

Den sidste vinter inden han for nogle år siden kom ud for et trafikuheld og måtte trække ned næde han ikke mindre end 71 foredrag. Samtidig var der også tid til at undervise i keramik på Godhavn og to aftenskolehold.

Mere tid til at male

Efter biluheldet holdt al foredragsvirksomheden op.

-Da opdagede jeg, at jeg havde haft alt for travlt, jeg havde ikke tid nok til at male.

Den tid har Kaj Walther fået de senere år:

-Det er nu ikke blevet en stor produktion. Jeg er jo længe om mine billeder. Det store derinde har jeg malet på i halvandet år, nu er det færdigt. Jeg har pludselig fået tid de sidste 10-11 år, hvor jeg ikke kunne lave andet, og det har været lykken. Nogle dage kører det, andre dage ikke. Dem der kender mine billeder siger, at de er meget meget seriøse de sidste par år. Det er jeg jo glad for. Idéer kan komme de særeste steder fra. Man kan læse

Atelieret i Tibirke.
Foto: Stig Olkjær

en passage i Jobs bog og tænke, at det er ligesom på Grønland. Der er nogle vidunderlige passager i Jobs bog med is og sne.

En anden beskæftigelse har været dagsbogsskriveriet. »Stille dage i Tibirke« (som nu ligger på det Kgl. Bibliotek) har Kaj Walther kaldt de tankevækkende betragtninger fra de senere år. Tidligere gik det ikke så stille af i en tilværelse, man kan kalde broget, men bestemt ikke indholdsløs. Stille dage med tanker nordpå til de grønlandske landskaber, der i den grad har præget det male- riske virke.

Som Kaj Walther slutter sin artikel om »de himmelske græsgange«:

»Medens jeg skriver dette, har vinden lagt sig. Bugtens vældige flader ligger atter blank og spejler Theolitplateauets alvorlige profil. Bramgæssene ses som sorte prikker nede ved stranden, de sover vist, for her er helt stille, den eneste lyd jeg kan høre, er Eigil elvens fjerne brusen ovre fra Claverings Ø. Solen hænger lavt på nordhimlen mellem lasede blodigrøde skyer. I en lille sænkning bag huset ligger tre okser og en kalv som varme lod- ne sten og tygger drøv, slørede i aftenens dybe, blå skygge...

»Og det blev aften den første dag«.

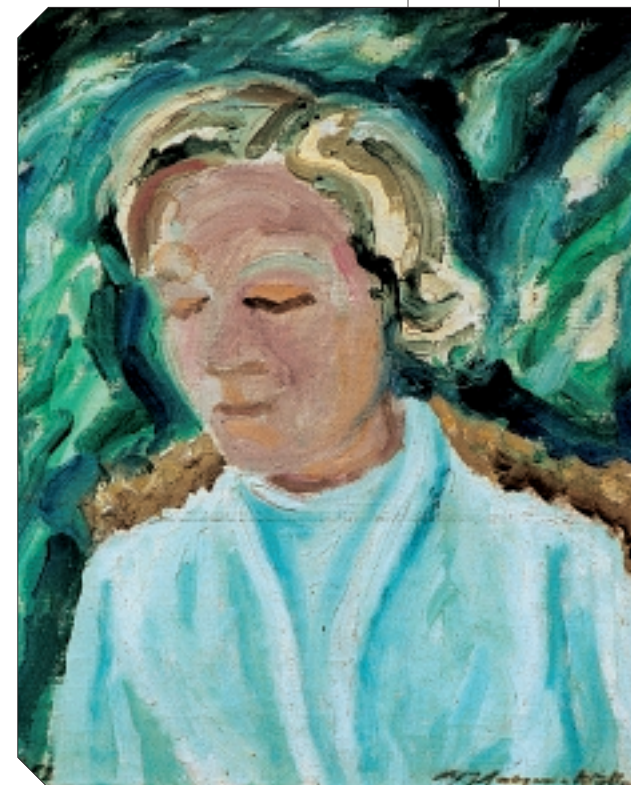
Victor og Marie Haagen-Müller i Kjædemosehus

af Inge-Margrethe Davidsen

og Søren Frandsen

For ca. 75 år siden så Tibirke Bakker og egnen ved Tisvilde Hegn og Arresøen anderledes ud end i dag. Landskabet var mere åbent med en række små husmandssteder i det sandede terræn mellem det dæmpede flyvesand under hegnet og den reflekterende søflade, hvor lyset gør sit til at give egnen et særpræg, som altid har tiltrukket kunstnere. Når tillægges de maleriske motiver i Tisvilde Hegn og karakteren af overdrev i bakkerne, forstår man godt, at den der havde sans for naturens tryllerier, kunne finde på at slå sig ned her.

To af dem var Marie og Victor Haagen-Müller, der i 1926 købte den lille beskedne ejendom Kjædemosehus i Tibirke-

Portræt af Marie Haagen-Møller
Foto: Stig Olkjær

lunde. Victor Haagen-Müller var født i Nordjylland i 1894, men fik tilknytning til egnen efter 1908, hvor faderen flyttede ind i Vejby Præstegård. Efter ophold på Sorø Akademi med studentereksamen i 1913 flyttede Victor ind hos forældrene, hvor det unge sind straks lod sig inspirere af den storslåede natur. I årene efter udviklede der sig et kunstnermiljø i præstegården, hvor

malerne William Scharff, Carl Jensen, Mogens Lorentzen og Viggo Madsen var hyppige gæster sammen med de unge digtere Kai Friis-Møller, Tom Kristensen, Per Lange og Hans Hartvig Seedorff. Blandt gæsterne var også den unge kunstnerinde Marie Skibsted, der i 1923 flyttede ind i præstegården og i 1926 giftede sig med Victor. Begge var de betaget af den særprægede natur og skabte ved købet af Kjædemosehus op til Tisvilde Hegn et godt udgangspunkt for deres kunstneriske virke; for Marie Haagen-Müllers vedkommende kom det til at strække sig helt frem til 1995. På dette tidspunkt måtte Marie 94 år gammel forlade sit elskede hjem med de mange minder fra et rigt kunstnerliv, for at leve sit sidste år på Trongården i Vejby.

Den, der besøgte Kjædemosehus, kunne ikke undgå at fornemme den særlige stemning. Stuerne bar præg af de mange års arbejde med kunsten og sam-

været med vennerne. Victor og Marie Haagen-Müllers hjem blev samlingsstedet for kunstnerne i Tibirkelunde i mellemkrigsårene. Helt frem til Maries død i 1996 stod mange af rummene som et minde fra denne tid. Det var derfor rigtigt tænkt, da Marie Haagen-Müller i samråd med Vejby-Tibirke Selskabets mangeårige formand Mogens Tving Jensen besluttede, at Kjædemosehus skulle bevares og med udgangspunkt i en fond stilles til rådighed for publikum som udstillings- og besøgssted. Af mange grunde måtte tanken opgives, men det er lykkedes Holbo Herreds Kulturhistoriske Centre i samarbejde med Kjædemosehusfonden og med tilskud fra Vejby-Tibirke Selskabet og Helsingør Kommune at redde det vigtige kunstneriske og kulturhistoriske materiale, der befandt sig i huset. For det første blev truffet aftale om køb af inventaret fra den gamle spisestue, hvor Haagen-Müller oprindeligt indrettede det ældste atelier, for det andet blev Marie Haagen-Müllers skrivebord og øvrige arbejds møbler i dagligstuen sikret for eftertiden. Hertil kom, at der ved oprydningen før salget af ejendommen blev fundet mange uvurderlige ting i skabe og skuffer. De fortæller lokalhistorie, men tegner samtidig et portræt af husets beboere og deres virke gennem næsten 75 år. Ved udvælgelsen af malerier har vi følt det som en pligt ikke kun at sikre værker med lokale motiver, men også at udvælge eksempler fra den kunst, der viser andre sider af deres produktion. På denne måde kan vi give Victor og Marie Haagen-Müller et velfortjent eftermæle, der er afrundet og helstøbt.

Eksempler fra Haagen-Müllers produktion

Materialet fra Kjædemosehus er meget omfattende og endnu ikke gennemgået i detaljer. Det er et godt udgangspunkt for fremtidige undersøgelser af kunstnermiljøet i Tibirke-området. Jeg vil derfor nøjes med at omtale enkelte af de indkøbte malerier m.m., der skal opfattes som brikker til den mosaik, der engang vil give et samlet billede af de to kunstnere.

Frugtsælger. Modellen er »landsbyens digter« i Vejby. Olie på lærred. Foto: Stig Olkjær

Victor Haagen-Müllers tid hos forældrene i Vejby Præstegård gav et godt kendskab til lokalbefolkningen. I byen levede en mærkelig mand, der i 1922 blev skildret i et par malerier med titlen »Landsbyens digter«. I boet fandtes en blyantsskitse til denne figur, der så sig selv som en profetagtig digterskikkelse.

Året efter brugte Haagen-Müller den samme person i billedet »Frugtsælger«. Det færdige maleri blev solgt, men Victor beholdt selv en olieskitse, der er gengivet på side 36. Studiet viser en ydmyg skikkelse, der søger kontakt for at få solgt sine frugter og dermed opretholde livet.

Et andet vigtigt arbejde fra denne tid er det store billede fra 1924 af bonden Las Christiansen og hans kone på bænken ved

Bonden Las Christiansen og hans kone.

Foto: Stig Olkjær

bilæggerovnen i den gamle dagligstue. Maleriets midterfelt domineres af den karakterfaste husbonde, der ser frem for sig med hænderne hvilende i skødet. I første omgang skal vi lede længe efter konen, men det røde hjemmevævede skørt afslører hende ved siden af rokken. Kroppen er skjult bag mandsskikkelsen, så kun den forreste del af det sarte kvindeansigt træder frem i profil. Det er det mandsdominerede bondesamfund, der er skildret med konen, som indtager sin plads bag »vær-

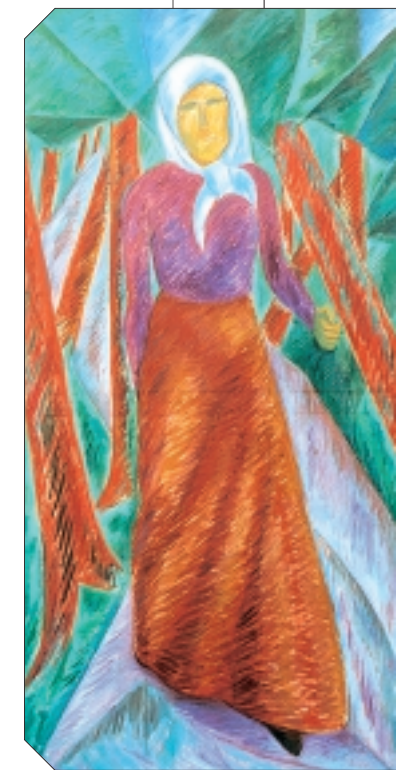
Victor Haagen-Müllers fødselsdagsgave til Marie i 1926.

Foto: Stig Olkjær

ket« med sin spinderok. Hun er den, der får hjulene til at dreje i den daglige husholdning.

Billedets særlige baggrund med brudte farvefelter og den klare, skarpe skildring af det dominerende mandsansigt leder tankerne hen på tidens kubistiske virkemidler, men Haagen-Müller blev aldrig grebet af retningen. I stedet udviklede han sin egen stil, der var en mild og følsom indlevelse i motiverne, hvor virkemidlet var farverne og disses skiftende intensitet på lærredet. Maleriet hængte i spisestuen på Kjædemosehus og understreger, at Victor Haagen-Müller lod sig inspirere af den lokale bondekultur.

Ligeledes i 1924 malede Victor i samme stil en kone med hovedtørklæde på en skovvej. Den ranke skikkelse bevæger sig her gennem et halvabstrakt skovlandskab, der understreger figurens aurorit og giver dybde i billedet. Maleriet hængte i stuen til venstre for indgangen i Kjædemosehus og er blandt de billeder, som blev til i den tid i midten af tyverne, hvor de to unge kunstnere for alvor fandt sympati for hinanden. I 1923 var Marie flyttet ind i Vejby Præstegård, og årene frem til brylluppet den 8. oktober 1926 blev præget af forelskelsen og tanker om kunst og deres fælles fremtid. Til 25 års fødsels-

Foto: Stig Olkjær

Digteren Per Lange
Foto: Stig Olkjær

dagen den 30. april 1926 fik Marie af Victor et lille billede med grene og frugter. Det er smukt komponeret med varme farver og var blandt de fund, der kom for dagen ved oprydningen i Kjædemosehus.

Fra sin ungdom beskæftigede Haagen-Müller sig med portrætmaleriet. Det tidligste vi kender er fra 1922 og viser en ældre mand i Vejby. Men også kunstnervennerne blev forevigt på lærredet. Portrættet af Per Lange viser digteren i næsten hel figur. Alligevel er det ansigtets karakterfulde gengivelse, der fængsler beskueren, navnlig fordi penselstrøgene er meget enkle. Et godt eksempel på kunstnerens evner som portrætmaler er også skitsen af Maxim Gorki, der blev udført i 1927 under Marie og Victors 8 måneders bryllupsrejse til Italien. I Sorrento mødte parret den kendte russiske forfatter, der straks indvilligede i at sidde model. Maxim Gorki var på dette tidspunkt mærket af sygdom, som det også kom til udtryk i portrættet af den myndige men magre digter.

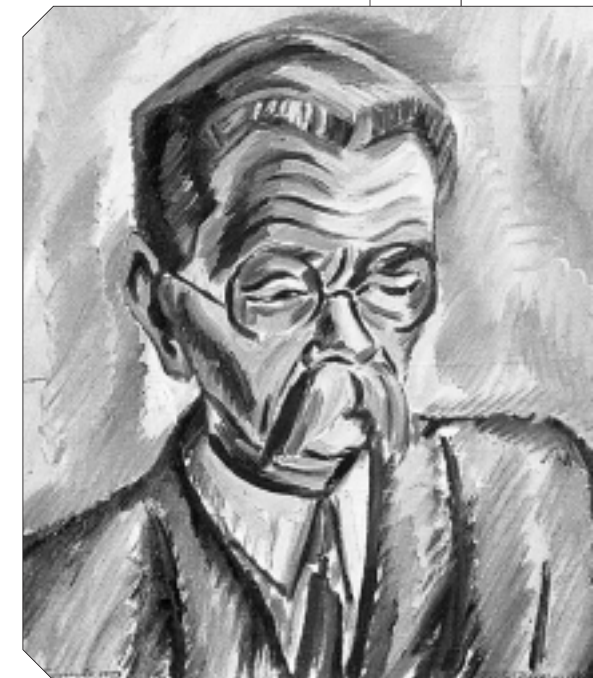
I Kjædemosehus omgivelser fandt Haagen-Müller den natur, der kunne inspirere. Alligevel havde han ikke glemt sin nørre-jyske hjemegn, for i 1930 udførte kunstneren et stort stem-

ningsbillede med »Badende drenge, en sommeraften«, der viser et storslået bakkeland gennemskåret af en å. Det blev ophængt på gavlvæggen, da det gamle atelier engang i 1930'erne blev indrettet til spisestue, og udtrykker sandsynligvis nogle af de stemninger, som Victor havde med fra barndommens Nordjylland. Ovenlysvinduerne i det gamle atelier fik det til at fremstå stemningsfuldt i al sin følsomme farvetoning.

Nogle af elementerne fra »Badende drenge, en sommeraften« udnyttede Victor Haagen-Müller samme år i et stort dekorativt arbejde til gymnastiksalen på Skolehjemmet Godhavn ved Tisvilde, der blev udført med støtte fra Ny Carlsbergfondet. Det er bygget op over typiske naturelementer fra Kattegatskysten og Arresø-egnen.

Dekorationen er et af Haagen-Müllers hovedværker og er efter 70 år på væggene i gymnastiksalen ikke i den bedste stand. Vi bør lokalt være opmærksomme på, at denne kunstneriske hyldelse til vor smukke egn ikke yderligere får lov at forfalde.

Det har været svært at vælge ud mellem Victor Haagen-Müllers malerier til denne lille præsentation af, hvad der er købt fra Kjædemosehus. Til sidst skal omtales billedet fra Hørsekæret i Tisvilde Hegn, der blot ligger et lille stykke inde i hegnet. Billedet er fra 1937 og hængte i det store atelier med panoramavinduerne, der gav udsigt til Tisvilde Hegn. Farverne er meget smukt afstemt og har i det daglige været med til at trække bevidstheden om skovens nærhed ind i dagligstuen.

Gorki mærket af sygdom
Foto: Stig Olkjær

Marie Haagen-Müller træder frem som kunstner
Victor Haagen-Müller var i sine sidste år præget af sygdom frem til sin død i 1959. Marie begyndte derfor i 1952 at skrive artikler og kronikker i Politiken og senere i Berlingske Tidende under overskriften »Fra min halvdør« for at skaffe sig en indtægt. Det blev til små naturbeskrivelser skrevet og illustreret af

»Badende drenge, en sommeraften«.
Forstudie til vægdekorationen i skolehjemmet Godhavns gymnastiksal.
Foto: Stig Olkjær

den kvindelige kunstner i Kjædemosehus, som ikke havde gjort ret meget væsen af sig, mens Victor levede. For Marie var det Victor, der skulle ses og beundres, men nu var hun tvunget til at vise og videreudvikle sit eget talent.

I de næste over 30 år groede et kunstnerisk virke frem, der afslørede en sans for at se »de små vidundere« i naturen. Marie

Horsekæret i Tisvilde Hegn.
Olie på lærred.
Foto: Stig Olkjær

Haagen-Müller lærte sine omgivelser at iagttage den gamle bikube, poppeltræets bark eller stenen på stranden som kunstværker, der rummede rige muligheder for fordybelse. Dagligstuen i Kjædemosehus var præget af de mange »modeller«, der var opsamlet på ture i omegnen, men skrivebordet rummede også emner fra eksotiske og fjerntliggende steder, som Bali og navnlig Grønland.

Ved oprydningen i Kjædemosehus blev de fleste af Maries naturindsamlinger pakket ned til nærmere studium. Et væld af blyantsskitser og oliestudier kan sammenholdes med materialet, således at arbejds måden nærmere kan bedømmes. Mange af skitserne er senere overført på guldbelagt træ eller lærred og er fremkommet i forbindelse med det særlige virkefelt, som Marie Haagen-Müller tog op i 1967 og næsten fortsatte med frem til sin død. Det drejer sig om kirkeudsmykninger, der bygger på den ide, at små naturobjekter fra egnen omkring kirkerne udnyttedes i dekorationerne, som i Åsted og Skærum kirker i Nordjylland. Til kirken i Julianehåb på Grønland fremstillede Marie Haagen-Müller en altertavle med et naturobjekt i hvert felt på guldbelagt bund med en meget spændende helheds-virkning. Hertil kom dekorationsarbejder til kirken i Umanak og til kapeller i Thule-distriktet.

Victor og Marie Haagen-Müller har efterladt sig et kunstnerisk virke på Vejby-Tibirke egnen, som vil blive husket også af kommende generationer. Holbo Herreds Kulturhistoriske Centre ønsker, at kendskabet til de to kunstnere og deres virke i lokalområdet udbygges i fremtiden. Vi ser frem til et fortsat godt samarbejde med Vejby-Tibirke Selskabet, der allerede har vist stor imødekommenhed ved støtte til indkøb af malerier fra Kjædemosehus.

Litteratur:

Erik Zahle: »Victor Haagen-Müller« i Vor Tids Kunst 29, Kbh. 1939.

Claus M. Smidt: Tisvildes trylleri, katalog til udstilling på Nivaagaards Malerisamling 1990.

Ove Kunerts sagn om Tisvilde

Om illustrationerne i Trolldøjets Sand

Af Karl Erik Frederiksen

Jungen maler kan være særlig stolt af at skulle fremvise nogle billeder som han ikke er færdig med, eller måske slet ikke er tilfreds med. Først når signaturen er kommet på vil maleren være sit værk så bekendt, at andre kan få lov at studere det. Sådan må det nødvendigvis være for de fleste, og sådan har det også været for maleren Ove Kunert (1893-1975).

Året før han forlod kunstakademiet i 1917 slog han sig ned i Tisvilde. I den periode malede han blandt andet nogle meget poetiske billeder af sin tilkommende og af naturen, stærkt inspireret af sin læremester Julius Paulsen. I sit tilholdsted i Tisvilde gik han samtidig i gang med et større projekt: På væggene i en gammel vognport, der var omdannet til beboelse, monterede han 14 lærreder i forskellig størrelse. På disse tapeter begyndte han at male sin version af sagnet om Tisvilde.

Billederne fortæller historien om Sankt Helene, der driver i land på en stor sten på Tisvildes Nordstrand, og siden føres i land af munkene. Man ser kilden, der springer op af jorden ved hendes bære. Man følger hendes tur til graven. Man ser de syge og svækkede ved graven, og man ser de blussende sankthans-bål som samler folk.

Længere har han ikke gjort historien. Godt tre år efter at han begyndte at holde til i Tisvilde flyttede han nemlig ind i et andet hus i Tisvilde. Det forlyder at han af en efterfølgende ejer blev opfordret til at sætte sit navnetræk på billederne, men nogen signatur kom der aldrig på.

Huset er nu sommerhus, og kun dets skiftende beboere har kunnet glæde sig over den indholdsrige beretning, som Kunert skildrede.

Ingen kan sige om billederne er færdige, eller om de udtrykker det, som maleren ønskede. Tydeligt er det at de lidt tegneserie-agtige figurer, der er på billederne, i malerteknik og udtryk adskiller sig væsentligt fra de portrætter og kropsstudier han malede i næsten samme periode, det vil sige mens han stadig var under 30 år.

Trods denne usikkerhed om det kunstneriske niveau vidner billederne om en maler der tydeligt er fascineret af en sagnom-

spundet egn og dens traditioner. Denne begejstring kan offentligheden nu få et lille indtryk af. Den nuværende ejer gav nemlig tilladelse til at billederne bruges som illustration til en serie sagn og vandrehistorier om Helene og forskellige overleveringer om sankthans, der er en del af indholdet i »Trolldøjets Sand - samt andre sagn og vandrehistorier fra Tibirke og Arresø opland«.

Et andet Kunert-billede forestillende Svane-kæret i Tisvilde benyttes i bogen som illustration til en serie historier om Tisvildes forsvundne badstue(-slot?) og badstuekær. Ellers er bogen primært illustreret af Kaj Walther, Karen Myron Jepsen, eventyrmaleren Aage Clemmensen og billedhuggeren Søren Koefoed.

Største bidrager er Kaj Walther. Fra hans scrap-bøger er hentet 17 tusch-tegninger og akvareller, hvoraf de ældste er fra cirka 1950. Der bringes desuden tre helt nye stemningsmættede landskaber som han har malet ud af erindringen med farvekridt efter at han flyttede på Trongården. Helt nøjagtigt er de fra marts 2000. Det ene er et råkoldt landskab i mørke farver. De to andre er skovmotive i forårets lyseste grønne farver.

Ove Kunert var muligvis ikke selv tilfreds med billedserien "Sagnet om Tisvilde" som han formentlig begyndte på i 23-års alderen. Foto: Tommy Verting.

Mere farve er der i 11 oliekridthegninger og malerier af Karen Myron Jeppesen med motiver fra Tibirke, Tisvilde Hegn, Klodal, Ørby, Ellemosen, Annisse m.v. De fleste af disse illustrationer er lavet i 1999.

Eventyrmaleren Aage Clemmensen bidrager med tre malerier af dryader, lygtmænd og ellepiger, mens billedhuggeren Søren Koefoeds skitser og egne affotograferinger af skulpturen »Kampen« - dels som voksmodel og dels udført i papmaché som færdig installation i kapellet på Assistens Kirkegård - illustrerer et afsnit om tro og overtro. Skulpturen er kunstnerens version af Johannes Åbenbarings beretning om overenglen Michaels kamp mod dragen med de syv hoveder.

Alle de seks nævnte kunstnere har det til fælles, at de har ladet sig inspirere og fortrylle af Tibirke- og Arresøegnens landskab og myter, præcis som de forfædre, som underholdt deres efterkommere med beretninger om gode helgener, onde trolde, forførende elverpiger, bidske varulve, drilske nisser og gengangere, og som bogens tekst koncentrerer om.

Note:

»Troldtøjets Sand - og andre vandrehistorier fra Tibirke og Arresø opland« er udgivet af Helsing Forlaget sankthans 2000. 120 sider, format 22 x 22, pris m. karton omslag 249,-, m. helbind 349. Signeret, nummereret udgave i helbind sælges i juni og juli 2000 for 295 kroner.

John Kofoed har nye CD-planer

Tisvildes musiker er aktiv på mange fronter og arbejder på opfølgning til »Åh Tisvildeleje«-CD'en.

Det hele startede i tiden på Tisvilde skole

Af Niels Jørgen Larsen

Two spanske guitarer, et par mikrofoner fra en gammel båndoptager, og et sæt hjemmelavede trommer var udstyret for John Kofoed Larsen, klassekammeraten John »Jesse« Jensen og Niels »Fryd« Frydensberg til karrierens første »koncert«. Afholdt med forældrene som publikum, vistnok ved et fastelavnsarrangement på Kildegaarden.

John og »Jesse« forsøgte i starten af 1960'erne på de akustiske guitarer at efterligne The Shadows. Kildegaarden lagde øvelokaler til og flere optrædender fulgte på Tisvilde skole. Siden fortsatte de på ungdomsskolen hvor Verner Bak Madsen underviste i de to nødvendige akkorder.

Da valget stod mellem en el-guitar og konfirmation valgte John Kofoed det første, men han blev nu alligevel konfirmeret bagefter! I det daværende HUC i Højbjerg forsamlingshus fandt han i bandet Cokes sammen med bl.a. den senere Linie 3-stjerne Anders Bircow, som dengang boede i Helsing og også hed Lassen. En anden makker gennem årene er Yngve Abrahamsson.

I dag spiller John Kofoed Larsen, der er årgang 1949, i forskellige sammenhænge: Mest som del af Juveltyvene, desuden i Little Train og sammen med Willy Petersen, Gert Smedegaard og Erik G. Jensen, som var den musikalske grundstamme på CD'en »Åh Tisvildeleje«. Desuden er John Kofoed part i en sangkvartet.

Cokes der fra venstre bestod af: Ib Petersen, John Kofoed Larsen, John Houman, John Jensen og Anders Bircow Lassen

Med i Van Dango

John Kofoed Larsen blev uddannet som fritidspædagog i 1976 og arbejdede siden omkring 10 år i »marken«. I 1985 kom han med i orkestret Van Dango, hvor det blev syv-otte år, og siden har han (eget udtryk) forsøgt at leve af at spille. Man møder ham fortsat også på fodboldbanen, hvor karrieren dog trods tydeligt talent er blevet holdt på amatørplan!

CD'en og sanghæftet »Åh Tisvildeleje«, der udkom sidste sommer, er John Kofoed Larsens store satsning, også økonomisk. Hele projektet har kostet 150.000 kr., hvoraf 50.000 er ydet i støtte bl.a. fra Vejby-Tibirke Selskabet. En aktuel status siger, at projektet nu løber rundt, og med det halve oplag af CD'en tilbage er der udsigt til et lille overskud på kontoen, som han agter at sætte til side til et nyt projekt.

-Jeg har haft stor glæde og mange dejlige oplevelser med »Åh Tisvildeleje«, selv om jeg godt kunne have tænkt, at det var gået lidt hurtigere med at få det økonomiske til at løbe rundt, fortæller John Kofoed, som i foråret modtog Turistprisen. Overfor Årbogen kan han løfte sløret for nogle af sine kommende planer:

Vil bevare sange fra egnen

-For mine egne penge vil jeg gerne lave en ny CD, som bliver mere bred. Måske lidt akustisk blues eller nogle rock-pop-ting, men jeg har også planer om noget gospel og New Orleans-agtigt.

»Åh... Tisvildeleje« handler om havet, skoven, mennesker, sagn og myter omkring Tisvildeleje, som det hedder på omslaget. Men selv om John Kofoed drømmer om at gå lidt bredere ud vil han ikke svigte lokalområdet, hvor han har boet siden han var ni.

I samarbejde med museumsvesen og andre kunne John Kofoed Larsen tænke sig en udgivelse, der bevarer nogle af de sange og viser, der er sunget gennem årene i området og som risikerer at gå i glemmebogen. Det kan eksempelvis blive en CD med et par sange fra hver af de gamle sogne i Helsingørskommune. En Tisvildeleje- eller Vejby-vals og andet i den genre.

Altså fra før vi sang med på »Ekko fra dengang«, »Gribskovbanen« og »Aftentur på molen« og andre af de 13 Kofoedkompositioner på »Åh Tisvildeleje«-CD'en og sanghæftet, der er illustreret af lokale kunstnere.

John Kofoed Larsen fra omslaget til CD'en »Åh...Tisvildeleje« (Foto: Ugeposten)

Ekko fra Dengang

Tekst og musik af John Kofoed Larsen

Dengang jeg var lille så jeg første gang Tisvilde
gennem vinduet fra en gammel blå Mercedes.
Vi kom gennem en tunnel af kastanjetræers væld
forbi Fogedgården og den gamle kro
op ad Poulstrupbakken, og jeg husker stadig snakken:
»Vi ka' ikke komme længer' ud på landet».
Nogle år sku' der gå, før jeg rigtig ku' forstå,
hvad det var, når man sku' »ned o' vende vandet».
Ekko fra dengang...
Da der var fisk i Kattegat,
og bådene blev trukket op på stranden.

Forstelærer Hansen han var sidste mand på skansen,
da de ikke mer' mått' stikke en på kassen.
Han var sikkert meget rar, men han røg en sur cigar,
og smed kridt og salmebøger rundt i klassen.
Knap nok fri fra skolen da vi end'lig lå på molen,
og krabberne de bed i grydesvampen.
Der var sol og drengedrøm, der var farlig understrøm,
havet gav, og havet tog.
Ekko fra dengang...

Da vi blev lidt større, sku' vi ofte ud o' kore,
gennem skoven til de høje hvide klitter.
Vi sku' se på en turist, blev forvandlet til nudist,
en af sommerferiens største meritter.
Og jeg ser tilbage på de tidløse dage,
med en underfundig frydefuld glæde.
Det var dage fuld med leg, og på livets brede vej
var der plads til at grine og græde.
Ekko fra dengang...

Ekko fra dengang

af John Kofoed Larsen

Denne artikel tager udgangspunkt i sangen fra »Åh Tisvildeleje« der hedder »Ekko fra dengang«. Den beskriver hvordan det var for en dreng på ni år at komme til Tisvildeleje i 1958.

Mine forældre havde prøvet lidt af hvert før de besluttede sig til at købe sommerpensionatet »Kildegaarden«. Dengang gik grunden helt ned til Hovedgaden, og hvor der nu er græsplæne og parcelhus, var der dengang køkkenhave og en masse lave hyl-detræer. Den foregående ejer, Asmussen, havde nok været godt selvforsynet med diverse køkkenurter. Mine forældre nøjedes

Kildegaarden og min far i starten af 60'erne.

Foto: Kofoed Larsen

dog med æbler, syltede asier og syltetøj, der altid stod i brune lerkrukker og henkogningsglas i viktualiekælder. Jeg husker også at køleskabene blev holdt kolde med store gennemsigtige isblokke. Min far, Arne Larsen, kørte på grønttorvet en gang om ugen og det var sjovt at være med en gang imellem, især når man havde gjort indkøbene og bagefter kunne få en ristet pølse. Det var i øvrigt lige der omkring at grønttorvet skiftede fra Israels Plads til Valby.

Da jeg skulle starte i skolen skulle jeg begynde i store - 2'n og det var en stor skuffelse da jeg troede jeg skulle i 3'dje, men det hed det altså heroppe, af hvad grund ved jeg ikke, men vi sad oppe på den gamle hovedbygning i Tisvilde skole. Og vores frøken hed Fru Jensen. Jeg fik at vide at jeg læste fint og blev derfor ikke hørt næsten hele det første år. Det var jo dejligt for mig, men måske havde det været bedre med lidt lærdom. Frøken Jensen husker jeg mest fordi hun havde en fløjte hængende om halsen, og når det gik for voldsomt for sig stod hun op på stolen og gav et ordentlig fløjt, det var signal til os om at være stille.

Førstelærer Hansen - alpehue, cigarrygende - han startede timen med at give os et eller andet for vi skulle skrive, og så gik han over i privaten, det nuværende lærerværelse, og jeg tror han drak kaffe eller noget lign., han kom i hvertfald altid gumlende på nået, der lugtede som en ostemad.

Det er klart at der skete ting og sager mens han var væk. Jeg husker en dag at jeg sad oppe ved kateteret og legede lærer Hansen. Det var så meningen at Jytte Post og Else skulle holde øje med når han gik ud ad sin hoveddør, men de havde rottet sig samme og sagde intet så først da jeg så håndtaget bevæge sig blev jeg klar over faren. Jeg foretog et spring og på en eller anden måde lykkedes det at lande på min plads på andet bord i midterrækken. Lærer Hansen kunne nok fornemme en vis anspændthed, og da jeg var den der så mest forpustet ud, måtte jeg op at stå, og han havde et trick med at hive i de små hår ved ørerne, så man nærmest blev en halv meter højere.

Men det blev jo nye tider og, vi fik nye lærere bl.a. lærer Larsen og dengang det gik op for mig at der var sket noget nyt var da han stod på hænder op ad døren inde i klassen, vi var mælløse, for det første var han jo en stor mand og så var han lærer, nøøj. Han byggede svæveflyvere med os efter skoletid, og når vi så skulle ud at prøve dem på fodboldbanen, evt. med en lang snor (det hed at højstarte), var det skønt at se sin flyver forsvinde ud mod skoven eller over i en have.

Illustration fra John Koføed Larsens sanghæfte »Åh... Tisvildeleje« der udkom på Helsingør Forlaget i 1999. Hæftet indeholder 13 sange med noder. Sangene tager alle udgangspunkt i egnen omkring Tisvilde. Alle 13 sange er også udgivet på CD der kan købes sammen med hæftet. Foto: Gl. postkort

Når vi kom hjem fra skole var der næsten altid hjemmebagt franskbrød og et eller andet at drikke og så ud at lege. Vi havde jo skoven og stranden og de vidunderlige skrænter hvor vi lavede længdespring ud over, og landede i det bløde jord mange meter nede. Der var også en dejlig mark bag ved Kildegården som vi kaldte Gryden. Den fungerede som slagmark om sommeren og kælkebakke om vinteren.

I 1960 var der ikke så mange der havde fjernsyn heroppe, og om lørdagen lå der tit en flok drenge og så Lassie eller Robin Hood hjemme på stuegulvet. Om søndagen var vi tit i Biografen, der dengang var ejet af Horsted, for at se Zorro eller Lille Per.

Det var en dejlig tid og jeg tror ikke jeg kunne ønske mig noget bedre sted at være vokset op i. I hvertfald fik man leget alle sine drømme og fantasier ud.

Strandens vogtere i Tisvilde

Fra strandfogedernes dramatiske beretninger

til nutidens livreddere og strandensere

af Michael Pers

J sejskibenes tid var strandinger med tab af menneskeliv et tilbagevendende problem, men en katastrofe overgik alle andre i rædsel. Under en orkan juleaftensdag i 1811 blev de to engelske linieskibe »St. George« og »Defence« slået til vrag ud for Thorslunde på Jyllands vestkyst. 1391 af de ombordværende omkom, og kun 18 blev reddet.

Sandflugtkommissær i Harboøre, justitsråd C.B. Claudi (1799 - 1880), havde som dreng oplevet rædslerne, og han gjorde det siden til sit mål at skabe et effektivt dansk redningsvæsen. I 1845 foretog han for egne midler en studierejse til England, hvorfra han hjembragte forslag til organisationen og raketapparater til afprøvning. Intet var dog endnu installeret, da han i 1847 deltog i en redningsaktion i forbindelse med strandingen af barkskibet »Vertumnus« ud for Harboøre. Denne oplevelse blev for ham også et uforglemmeligt drama, da han selv var med i den åbne båd, der i dagens løb gjorde fem forgæves forsøg på at nå ud til skibet. Først den følgende dag lykkedes det at redde 4 overlevende af en 13-mands besætning.

På Claudi's initiativ vedtog Rigsdagen i 1852 »Lov angående Redningsvæsnet på de danske Kyster«, og 75 år senere fandtes der 24 stationer med roredningsbåde, 37 med båd og raketmateriel, 14 med raketmateriel.

I 1975/76 foretog man en modernisering, idet antallet af redningsstationer reduceredes til 26, de 22 med motorredningsbåde og raketter, de sidste 4 kun med raketter. Mandskabet bestod af 183 mand, som oppebar et fast vederlag for at stå til rådighed.

Under en snestorm den 13. november 1909 grundstødte den svenske skonnert »Westa« ud for Tisvildeleje. Med livet som indsats lykkedes det 4 lokale fiskere at bringe besætningen velbeholden i land. Denne hændelse havde dels til følge, at de modige redningsmænd hver modtog et sølvbæger af den svenske konge, dels at 40 fiskere enedes om at søge Marineministeriet om oprettelse af en redningsstation i Tisvildeleje. Ansøgningen blev i første omgang ikke efterkommet, men i 1911 enedes man om, at staten anskaffede og deponerede rakatmateriel, som fiskerne så selv skulle betjene.

Det var en betingelse, at det udlånte blev opbevaret på betryggende måde og at betjeningen fandt sted uden udgift for redningsvæsenet, der dog betalte leje af et lille depothus. I 1936 blev dette hus imidlertid solgt, og man besluttede at flytte depotet til et nybygget redningshus på stejlepladsen ud for bølgebryderen i Tisvildeleje.

Redningshuset indeholdt raketter, affyringsrampe, en redningsstol, smukt oprullet tovværk og blålys m.m. Et antal særligt udpegede fiskere fra Lejet stod frivilligt til rådighed, og der blev holdt øvelser, som regel 2-3 gange om året. Skønt raketudstyret i Tisvildeleje var det eneste på nordkysten, gik der heldigvis lang tid, før det kom i brug ved en stranding. Det skete i 1931 og igen 2 gange i 1941.

Året efter blev raketdepotet med frivilligt mandskab omdannet til en statsdrevet raketstation, og den tilsynsførende betegnedes derefter opsynsmand og fik en årsløn på 690 kr., mens fem nyansatte betjeningsmænd hver fik 414 kr. om året. Foruden deltagelse i øvelser og redningsaktioner var det som noget nyt pålagt mandskabet på omgang at gå nattevagt langs kysten i stormfuldt vejr. Vagten på kysten blev om dagen passet af strandfogeden.

Den 23. marts 1946 blev det igen alvor. Skonnerten »Karen« af Marstal var løbet på grund ud for Udsholt Strand i storm og snetykning kl. 11 om formiddagen. Strandfogeden beretter lakonisk om forløbet:

»Besætningen var på fire mand, hvoraf 2 blev reddet af Raketvæsenet i Tisvildeleje, som ankom kl 13:30. 2 Mand druknede efter Forsøg paa at redde sig i Land ved Svømning. Skibet staar paa Revlen ca. 300 Meter fra Land. Skibet er Vrag og vil ikke kunne bjærges«.

Mandskabet ved raketstationen i Tisvildeleje blev siden nogle gange tilkaldt uden at komme i aktion, og i 1975 blev stationen nedlagt sammen med mange andre.

Tidligere tiders redningsvæsen hedder nu kystredningstjenesten, der i 1973, sammen med fyrvæsen, lodsvæsen og søkortarkiv, blev underlagt Farvandsdirektoratet, der i 1988 ændrede navn til Farvandsvæsenet.

Strandfogederne

Medens redningsmændene bestred det praktiske arbejde med ilandbringelsen af de nødstedte søfolk og bjærgningen af mest muligt gods, var øvrigheden repræsenteret af en strandfoged, der bl.a. skulle sørge for, at de bjærgede effekter ikke blev fjernet, inden de kom på auktion.

Sogne-, strand- og klitfoged Niels Hansen i Tisvilde havde deltaget i dæmpningen af sandflugten i begyndelsen af 1700-tallet og nåede inden sin død i 1794 at bidrage til plantningen af skovtræer. Ved »Runde Elle« kan man stadig finde »Niels Hansens Ege«. Han havde ry for at være en streng og brutal arbejdsgiver, men det må have været i tidens ånd, hvis man skal tro den gruopvækkende beretning fra Kronborg Rytterdistrikts Birk om straffen for et tyveri af bjærgningsgods:

Den 30. april 1758 strandede en skagenskipper ud for Smidstrup strand. En del af ladningen blev bjærget i land, men før den var taget i forvaring, lykkedes det 4 navngivne mænd fra egnen at fjerne noget af godset. Værdien blev anslået til 13 rigsdaler og 8 skilling. Tyveriet blev opdaget. De skyldige tilstod, men det lykkedes dem at forlige sig med skipperen, mod at betale ham 15 rigsdaler, hvorefter han afskrev al ret til tiltale. Birke dommeren besluttede dog, at sagen skulle gå sin gang og den 6. april 1760 blev dommen afsagt: De tre gerningsmænd (en var

død i mellemtiden) skulle til velfortjent straf og ligesindede til afsky piskes på kagen og have tyvsmærke indbrændt i deres pande, hvorefter de skulle arbejde i jern i nærmeste fæstning på livstid, have »deres lodder forbrudt«, betale sagens omkostninger og betale en »tvigæld« på 26 rigsdaler, samt hver 9 rigsdaler til skarpreteren for kagstrykningen.

Den i vore øjne urimeligt hårde dom viser, hvor stort et ansvar, der dengang påhvilede strandfogeden, som skulle bevogte bjærgningsgodset og indgive anmeldelse om tyveri.

»Fogedgården« (egentlig »Mosegården«) i Tisvilde, blev bygget i 1762-68 af ovenfor omtalte Niels Hansen (»Gamle Niels«) og hans søn Hans Nielsen 1739-95 (»Foged Hans«). Gården kom til at huse strandfogederne igennem 5 generationer, indtil 1917.

Hans Nielsen ægtede 1785 den 18-årige Pernille Johansdatter fra Hornbæk. Efter hans død i 1795 giftede hun sig med sin ungdoms kærlighed fra Hornbæk, Ole Nielsen (1767-1845), som derved fik »Fogedgården« og strandfogedembedet. 1807-11 sejlede han dog som kaperkaptajn og fra 1818 var han tillige »Districtskommissær i Frederiksværks Hovedkystpolitiedistrict«.

Deres søn Niels Olsen (1806-73) overtog i 1830 »Fogedgården« og var »efter traditionen« sogne- og strandfoged. Faderen underskriver sig dog stadig strandfoged i 1835, men efter en stranding i 1851 anføres det, at auktionen afholdtes i strandfoged Olsens gård.

Den store Foged

Sønnen Hans Peter Nielsen (1836-1901), kaldet »Den store Foged«, overtog gården og embedet i 1873. Hans navn forekommer hyppigt i »forstrandsregnskaberne«, og han synes også at have ledet en redningsaktion:

»Den 16. februar 1882 grundstødte barkskibet »Herkules« af Rostock, ført af kaptajn Schwebke, ved Tisvildeleje tæt ved Helene kilde. Strandfoged H.P. Nielsen meddeler, at en båd er bragt til stede, men det skønnes at ville volde for store vanskeligheder at få den ned fra den høje

skrånt, så man har i stedet sørget for, at fiskere fra Lejet roede en båd langs kysten til skibet, hvorfra man bjærgede 9 mand og kaptajnen. Han havde forvekslet fyrene på Anholt og Hesseløen.«

I 1888 udstedes der en »Instrux for strandfogederne i Frederiksborg amt, approberet af justitsministeriet«. Deraf fremgår det blandt andet, at strandfogeden udnævnes af amtmanden efter forslag fra politimesteren, som er hans nærmeste foresatte. Strandfogeden forsynes med et tegn, som han under udførelsen af sine forretninger bestandig skal bære synligt på brystet. Når stranding kan befrygtes, skal han give møde på stranden for at træffe de i påkommende tilfælde fornødne redningsforanstaltninger.

Har stranding fundet sted, skal han staks underrette politimesteren og nærmeste toldmyndighed.

Strandfogeden skal foretage, hvad der er påtrængende nødvendigt til bjærgning af indstrandet gods - dog ikke imod skipperens ønske, hvis denne er til stede. Som assistance kan han forlange hjælp af alle dertil dygtige mænd af almuen. Når det indstrandede ikke er skib eller ladning, men kun vrøg af træ eller lignende genstande, der opdriver, skal politimesteren ikke tilkaldes og strandfogeden skal da besørge hele bjærgningen på hensigtsmæssigste, pålideligste og billigste måde.

Der oprettes en »igennemtrukken og pagineret« strandingsprotokol, hvori strandfogeden skal indføre alt, hvad der bliver fundet af værdi på stranden i hans distrikt. For sin ulejlighed aflønnes han med 1/3 af, hvad der måtte indkomme ved salg af det bjærgede, men han skal selv aflønne sine hjælpere.

I protokollen indførte Hans Peter Nielsen de første år en halv snes fund af strandingsgods, og i 1890 omtales strandingen af den svenske skonnert »Jørgine« ud for Rågeleje under en storm. Ingen kom noget til og da skibet var gammelt og »i alle Henseender slet udhalet«, blev vrøget solgt ved auktion på strandingsstedet.

Under storm og snetykning i januar 1891 gik barkskibet »Hanna« på grund 1/4 mil østen for Tisvildeleje. Efter to døgn

arbejde med at lette skibet for en del af ladningen (stenkul) lykkedes det bjærgningsselskabet Svitzers bugserdamper at trække det af grunden. I de følgende måneder blev der samlet en del kul på stranden. Som følge af en betydelig tilblanding af grus og sand blev værdien kun anslået til 8 kr. Men tiderne ændrer sig. »Den store foged«s sidste notat i protokollen omhandler 5 tønder Petroleum (mrk. »Pratt's Naphta«) fundet i åben sø ca 2 mil norden for Anholt. Deres værdi blev sat til 100 kr.

Efter Hans Peter Niensens død i 1901 blev strandfogedembedet overdraget hans yngre broder Johan Martin Nielsen (1848-1925), der

igennem 10 år havde været toldopsynsmand ved Tisvildeleje kontrolpost. I sin »patrouilleprotokol« havde han berettet om en usædvanlig begivenhed i Tisvildeleje nogle dage i januar 1893: 21. Tilseet Kysten mellem Tisvildeleje og Salgaard, frisk N.N.O. Isen i Drift og sætter mod Land. to Dampere i sigte 1 1/2 Mil tilsøs.

22. De igaar omtalte Dampere er i Løbet af Natten kommet Landet paa 1 Mil nær og sidde nu fast i Isen. Paa Signal om Hjælp har idag 6 af vore Fiskere førende en Baad paa Isen haft Forbindelse med den ene af dem. Dampereens Navn er »Harold«, hjemmehørende i Glasgow bestemt til Helsingør med Kul. Kaptajnen, hvis Navn er Smith savner Proviant, der af Fiskerne skal bringes ham imorgen. Den anden Dampere er tysk, men Fartøjets, saavel som Kaptajnens navn ukjendt. Svag N.N.O. og Frostvej.

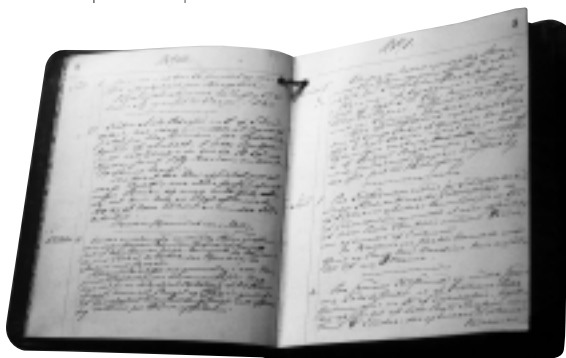
23. Fiskerne havde idag bragt 200 pund fersk Kød, 200 pund Mel, 500 pund Kartofler, 50 pund Farin, 50 pund Havregryn, 1/2 Skp. Gulerødder, 50 pund Klippfisk og noget Hvidkaal om Bord i den engelske Damper. Skibets Stilling uforandret. En Baad herfra har søgt at faa Forbindelse med den tyske Damper uden at dette lykkedes, hvis aarsag dens Navn fremdeles er ukjendt. Baaden der førte Provianten kom først iland Kl. 9 1/2 Aften og medførte som yderligere Vederlag for den store Ulejlighed ca 2 1/2 Tdr. Kul, hvilke i min Nærværelse blev førte iland. Vinden S., Tåge og Frost, intet ulovligt passeret.

Som opsynsmand indførte Johan Nielsen sine daglige notater i protokollen med en pertentlig gotisk skrift, men efter at have overtaget strandfogedembedet og den dertil hørende »strandingsprotokol« vælger han der at anvende latinsk skrift, som det var blevet almindeligt blandt yngre folk i 1901. Han bestred hvervet som strandfoged indtil 1917 og næde at opregne og vurdere utallige ilanddrevne brædder, planker og vragrester, men undgik alvorlige hændelser. Det samme gjaldt hans efterfølger, den 51-årige fisker Anders Christiansen fra Tisvildeleje, der tilså stranden indtil sin død i 1942. Hans søstersøn fisker Erik Cornelius Pedersen (1909-85) overtog hans hus sammen med strandfogedembedet, som han bestred indtil 1981.

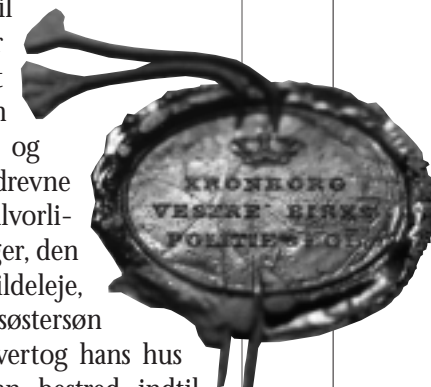
14 reddet – 26 omkommet

Krigen førte dramatiske begivenheder med sig, også i Tisvilde strandfogeddistrikt. Med Erik Cornelius Pedersen egne ord: »Fra 1942-49 har der været 12 Strandinger, minesprængte, brændende Skibe imellem. Der er reddet ca. 14 Mennesker med henholdsvis Både og Raketvæsen. Der er ilanddrevet og omkommet 26 Mennesker, derimellem 14 tyske Lig, som drev iland 26-30/4 1945.«

Beskrivelsen af en enkelt redningsaktion skal refereres som eksempel:

»Nærværende igennemdragne, af 286 paginerede Blade bestaaende og med Birkets Segl forsynede Protocol autoriseres herved, i Henhold til Paragraf 9 i Instrux for Strandfogederne i Frederiksborg Amt, til Brug som Strandingsprotocol for Strandfogeden for Tisvilde Strandfogeddistrict. Kronborg vestre Birk den 18'November 1889. Louis Hammerich« – Protokollen er stadig i brug.

»Lørdag den 13. April 1946 Kl. 12.30 minesprængte en hollandsk Tjalk af Haderslev på Rejse fra København til Horsens med Foderkager. Skibet havde 3 Mands Besætning. Efter en Opringning fra en Landligger paa Vejby Strand, som var Øjenvidne til Eksplosionen, tog jeg med 2 Fiskere E. Henriksen og Aug. Gudmandsen i en Motorjolle ud til Ulykkesstedet og fandt Skipperen siddende på Mastetoppen, som ragede 1 Meter over Vandet. Styrmanden, som drev på en Luge, blev taget op af et Stenfiskerfartøj ca. 500 Meter nordøst for Ulykkesstedet. Vi løb til Stenfiskeren og fik denne Mand med ombord i Motorbaaden, da vi hurtigst kunne naa Land. Skipperen blev i Ambulance ført til Frederiksværks Sygehus med brækket Laarben og andre Kvæstelser. Styrmanden døde på Stranden af sine Kvæstelser efter en Times Oplivningsforsøg. Den tredje Mand gik ned med Skibet. Begge de døde var hjemmehørende i Haderslev.

Stranding ved Tisvildeleje i juli 1993. Båden havde i storm revet sig løs fra en af de gule fortøjningsbojer.

I 1981, da tømrer Erling Henriksen (1932-94), Tisvildeleje, overtog strandfogedembedet, var forholdene igen blevet fredelige og af de få notater i strandingsprotokollen fremgår det, at det nu oftest er politiet, der henvender sig til strandfogeden om, hvad der er fundet på stranden og ikke omvendt, som det tidligere var reglen.

Siden 1994 har tømrer og kommunalarbejder Vagn Jørgensen, Tisvilde, været beskikket som strandfoged i Tisvilde strandfogeddistrikt.

Toldkontrolposten

Helsingør Toldkammer var ansvarlig for toldvæsnets aktiviteter på Nordkysten, og i 1891 oprettede man en kontrolpost i Tisvildeleje med ansvar for strækningen mellem Liseleje og Rågeleje. Den første, der søgte og fik embedet, var værten på Tisvilde Kro, Johan Martin Nielsen, der var broder til strandfogeden Hans Peter Nielsen på Fogedgården. Lønnen var 600 kr. årlig og fri uniform hvert tredje år. Opsynsmanden forpligtigede sig til at have en bolig i Tisvildeleje, hvorfra han daglig skulle patruljere på den øde strand mellem Salgårdshøj og Stængehage. Hver eneste dag blev der i »patrouillejournalen« indført en stereotyp bemærkning om hvilken strækning af kysten, der var tilset, hvorfra vinden blæste og den evindelige forsikring om, at der intet ulovligt var passeret. Hver dag blev notatet signeret med det fulde navn, og med et par måneders mellemrum blev protokollen forevist en overordnet toldfunktionær fra Gilleleje.

I de første år (1890-95), da man brugte sten til opbygningen af Middelgrundsfortet, skulle de mange stenfiskerne ofte have deres bevillinger påtegnet, og der findes tillige notater om, hvornår navngivne fiskerbåde ankommer og afsejler fra Tisvildeleje. Ofte gik turen helt til Anholt, der dengang var en af de foretrukne fiskepladser.

Johan Martin Nielsen påtog sig som toldopsynsmand mange af broderens strandfogedopgaver, og det var derfor naturligt, at

han efter broderens død 1901 bestred begge embeder i en arrække. I 1915 overlod han ansvaret for Tisvildeleje toldkontrolpost til Christian Henriksen (1857-1947), som derefter i tyve år daglig indførte det stereotype notat i protokollen.

»Tolder Henriksen« var en kendt skikkelse på Lejet. Han huskes, med guldtresset kasket og lang pibe, stående foran sit (nu nedrevne) stråtækte hus, som prydedes af toldvæsnets store, røde skilt. Han måtte flage med splitflag.

I 1935 overtog fisker Peder Cornelius Pedersen (1890-1984) den ensformige inspektion af kysten, som han udførte daglig indtil 1951, hvorefter toldkontrolposten i Tisvildeleje blev nedlagt. Trods navneligheden var der intet umiddelbart slægtskabsforhold mellem Peder Cornelius Pedersen og Strandfoged Erik Cornelius Pedersen.

Livredderne

Medens strandinger og auktioner på forstranden praktisk talt ophørte, blev sommerens badeliv en attraktion. Det nystiftede Røde Kors i Helsingør arrangerede i 1932 en bazar på stranden i Tisvildeleje for at samle midler til anskaffelse af rednings- og genoplivningsudstyr. Der var i Tisvilde dannet både en turistforening og en grundejerforening, og skønt de var naturlige antagonist, enedes foreningerne i 1936 om at ansætte en livredder i sommermånederne.

Bellevue Strandbad blev konsulteret og anbefalede en flot ung mand, der var en god svømmer med erfaring fra stranden i Klampenborg. Det viste sig at være et heldigt valg, for kunstmaleren Kaj Walther (1916-) forvaltede livredderjobbet i henved 20 år til almindelig tilfredshed.

Han var at finde i nærheden af »børnevandet« ved molen, hvorfra han hersede med de kulderystende unger, der modtog svømmeundervisning efter alle kunstens regler. På stranden lå optrukket en lille, tung, men synkefri, robåd, som han havde til rådighed, hvis en badende skulle behøve hjælp.

Rygtevis fortælles det at man efter tre sæsoner overvejede at sige ham op. Årsagen skal have været en utilbørlig popularitet blandt de unge piger. Men Kaj Walther beholdt sit sommerjob og hentede i årenes løb adskillige nødstedte badende helskindet i land. Kaj Walther fortæller i dag ikke gerne om sin ungdoms bedrifter, men kollegaen, distriktslivredder Søren Schmidt, har fået beskrevet en redningsaktion i november 1941. Kaj Walther fortalte: »Jeg blev vækket kl. 4 om morgenen. Et mindre fartøj var grundstødt ud for de høje skrænter noget øst for Tisvildestranden. Der var to personer ombord. Fiskerne forsøgte sig med rednings- raketten, men det ville ikke lykkes. Så sprang jeg i bølgerne. Jeg måtte ud to gange, først efter drengen og så efter faderen. Det var sgu hårdt!

Søren Schmidt tilføjer, at det var mere end hårdt. I stormpi-sket hav og med en vandtemperatur på 6-7 grader var det en bedrift, der tåler sammenligning med den, Søren Kanne udførte i 1835 på Djurslands kyst. Kaj Walther fik redningsmedaljen og Carnegie-fondens pris for tapper dåd.

For nylig blev han, som anerkendelse for sin mangeårige indsats, optaget som æresmedlem af Dansk Kystlivredderforbund.

Det glædede ham meget, men næsten lige så stor var vist hans glæde, da en midaldrende dame ved en af hans kunststillinger bragte ham en rose, fordi han havde været hendes første idol, da hun var ung pige.

I 1955 overlod Kaj Walther posten til yngre kræfter og under Søren Schmidts ledelse udbyggedes livredningstjenesten med bedre udstyr og flere poster. Det begyndte med Tisvildeleje og Hornbæk, i begyndelsen af 70erne var antallet vokset til 11, og nu er der langs den 60 km lange nordsjællandske kyst 18 poster. Livredningen langs nordkysten i sommermånederne har den sidste snes år været anerkendt som et offentligt anliggende. Frederiksborg Amt betaler halvdelen og de 5 kystnære kommuner halvdelen, og organisationen varetages af »Den nordsjællandske kystlivredningstjeneste«. En del redningsudstyr og motordrevne både er igennem årene doneret til de enkelte livredningsstationer af private sponsorer.

De 18 livredningsposter langs nordkysten har nu telefonforbindelse, dels indbyrdes, dels til Falcks redningskorps, der hurtigt kan komme til stede med den store professionelt bemandede gummibåd. Ved katastrofer rekvireres helikopter-assistance fra søværnets operative kommando.

»Redningshuset« blev bygget i 1936 og fungerede som raketdepot til 1942 og som raketstation indtil 1975.

Derefter har det bl.a. været stillet til rådighed for medlemmerne af Tisvildeleje bådelaug, der hvert år fejrer forårets komme sammen med deres ægtefæller og børn.

De frivillige strandensere

Mange badegæster efterlader emballage, flasker m.m. på stranden, og fra forbisejende skibe og lystbåde inddriver der betydelige mængder affald.

Det kunne synes nærliggende at pålægge de betalte livredderne en pligt til at renholde deres kyststrækning. Men »Det går da ikke an, at livredderen er optaget af at samle papir op, når nogen er ved at drukne« hedder det. En mere plausibel forklaring er, at de organiserede livreddere ikke kan indordne sig under den strenge disciplin med optællinger og rapporter, der kræves af de frivillige strandensere, som mejeriingeniør Ulrik Mondorf (1928-) har organiseret i sammenslutningen »Hvid Strand Tisvildeleje«.

Han og hans hjælpere har igennem de sidste 10 år regelmæssigt, sommer og vinter, og uden udgift for det offentlige, opsamlet et enormt antal (årligt over 50.000 enheder) cigarettskod, kapsler, papir, plastic og affald af enhver art fra stranden og de bagvedliggende arealer på den 12 km lange strækning mellem Stængehuset og Højbro å, tæt ved Rågeleje. Under Ulrik Mondorf's ledelse yder de 10-15 frivillige strandensere en uvurderlig indsats som vogtere af æstetikken på stranden ved Tisvilde. I forbindelse med deres regelmæssig patruljering, hver uge i sommersæsonen og hver 3. uge om vinteren rapporteres der også til politiet om inddrevne joller etc. Den frivillige og selvbestaltede strandrensnings-patrulje har således påtaget sig visse opgaver, der igennem århundreder har været strandfogedernes arbejdsområde.

Kilder:

- Grete Tuxen Andersen: *Redningsvæsenet på Nordsjællands kyst fra Helsingør til Hundested*, pp.43-78, Helsingør Arkiv og Museer, 1996.
- *Det danske redningsvæsen 125 år. 1852-1977. Særnummer af Tidsskrift for Redningsvæsen, vol.44, nr. 1, Ringkøbing. 1977.*

- *Niels Nielsen: Fogedgaarden i Tisvilde. En kort Oversigt over dens Historie og dens Slægter igennem de svundne Tider. Udgivet af Frederiksborg Amts historiske Samfund. Hillerød, 1936.*
- *Gunnar Olsen: Kronborg vestre birk. Holbo herred fra oldtiden til vore dage. Udgivet af komiteen for Helsing Tinghus'100 års jubilæum. Rosenkilde og Bagger. Kbh. 1961.*
- *Michael Pers: Johan Martin Nielsen 1848-1925. Tisvilde - en mosaik. pp.38-51, Helsing forlaget, 1997.*
- *Strandingsprotocol for Strandfogeden for Tisvilde Strandfogeddistrict 1889-1998. Venligst udlånt af strandfoged Vagn Jørgensen.*
- *Patrouille-Journal for Kystopsynsposten i Tisvildeleje. 1891-1901: Lokalthistorisk arkiv, Helsing. 1901-1947: Landsarkivet for Sjælland.*
- *Søren Schmidt: Den nordsjællandske kystlivredningstjeneste. 25 års jubilæum, 1971 -1996. 1996.*
- *Personlige meddelelser fra Ulrik Mondorf, Hjalmar Pedersen, Søren Schmidt og Kaj Walther.*

Vejby-Tibirke Selskabet

Vejby-Tibirke Selskabet - et kulturhistorisk selskab - har som sit formål at virke for bevarelsen af Vejby-Tibirke egnens særpræg, indsamle minder vedrørende egnens kultur og historie, samt udgive publikationer af lokalhistorisk interesse.

Selskabet er selvejende, oprettet i 1966 af en kreds af personer, der gennem deres tilknytning til egnen enten som fastboende eller som landligere har ønsket at gå aktivt ind for selskabets formål. Selskabet står iøvrigt åbent for alle interesserede, der indtegner sig som medlemmer.

Bestyrelsen

pr. 1. august 1999

Søren Nielsen, formand
 Mogens Christophersen, næstformand
 Keld Jepsen, kasserer
 Jytte Sørensen, sekretær
 Hans Kurt Jacobsen
 Benny Jensen
 Niels Jørgen Larsen
 Henrik Pøhlsgaard
 Alice Roos
 Elsebeth Riisager

Adresser:

Vejby-Tibirke Selskabet
 Postboks 21
 3220 Tisvildeleje

E-mail: vts@wictor.dk

Æresmedlemmer

Gennem årene har Vejby-Tibirke Selskabet udnævnt følgende æresmedlemmer:

Christian Bek (udnævnt 1978)

Jan Valmin (udnævnt 1979)

Henrik Kraft (udnævnt 1982)

Anna & Sofus Jensen (udnævnt 1985)

Inger With-Knudsen (udnævnt 1987)

N. P. With-Knudsen (udnævnt 1987)

Marie Haagen-Müller (udnævnt 1987)

Liv Tvermoes (udnævnt 1999)